

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

PROCESNÍ PODMÍNKY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VERONIKA KOŠŮTOVÁ

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Silvia Kubešová, Ph.D.

Datum uzavření rukopisu:
3. 4. 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 4. 2016

Veronika Košútová

PODĚKOVÁNÍ

S poděkováním JUDr. Silvii Kubešovej, Ph.D. za všechny cenné rady a připomínky a za její pomoc při zpracování mé diplomové práce.

V Praze dne 3. 4. 2016

Veronika Košútová

OBSAH

ÚVOD	7
1. Pojem „procesní podmínky“	9
1.1. Právo na soudní ochranu	10
1.2. Členění procesních podmínek	11
2. Zkoumání procesních podmínek	12
2.1. Zkoumání procesních podmínek v rámci přípravy jednání.....	13
2.2. Další případy zkoumání procesních podmínek	14
2.3. Závěr zkoumání procesních podmínek	15
3. Nedostatek procesních podmínek.....	16
4. Procesní podmínky na straně soudu	17
4.1. Pravomoc soudu	17
4.1.1. Pojem „pravomoc soudu“	17
4.1.2. Obecná pravomoc soudu.....	18
4.1.3. Jiné věci náležející do civilní pravomoci soudu	19
4.1.4. Výlučná pravomoc	22
4.1.5. Zkoumání procesní podmínky pravomoci soudu.....	22
4.1.6. Nedostatek procesní podmínky pravomoci soudu	24
4.2. Rozhodčí smlouva.....	25
4.3. Příslušnost soudu.....	27
4.3.1. Věcná příslušnost soudu	28
4.3.2. Zkoumání procesní podmínky věcné příslušnosti soudu	31
4.3.3. Nedostatek procesní podmínky věcné příslušnosti soudu	32
4.3.4. Funkční příslušnost soudu	35
4.3.5. Místní příslušnost soudu	36
4.3.6. Zkoumání procesní podmínky místní příslušnosti soudu	40

4.3.7.	Nedostatek procesní podmínky místní příslušnosti soudu.....	41
4.3.8.	Námitky účastníků řízení	44
5.	Procesní podmínky na straně účastníků řízení	45
5.1.	Způsobilost být účastníkem řízení	45
5.1.1.	Zkoumání procesní podmínky způsobilosti být účastníkem řízení a její nedostatek	47
5.2.	Procesní způsobilost.....	51
5.2.1.	Zkoumání procesní podmínky procesní způsobilosti a její nedostatek	56
5.3.	Řádné zastoupení účastníka řízení.....	58
5.3.1.	Zastoupení na základě zákona	58
5.3.2.	Zastoupení na základě rozhodnutí soudu.....	60
5.3.3.	Zastoupení na základě plné moci.....	63
6.	Negativní procesní podmínky.....	68
6.1.	Překážka věci rozhodnuté	69
6.2.	Překážka litispendence	71
6.3.	Umělá litispendence a umělá věc rozhodnutá.....	72
7.	Věcné procesní podmínky	73
7.1.	Náležitě zahájení řízení	73
7.1.1.	Zkoumání procesní podmínky náležitého zahájení řízení a její nedostatek	74
7.1.2.	Vady návrhu na zahájení řízení	75
7.2.	Zaplacení soudního poplatku	78
ZÁVĚR		82
Seznam zkratk		84
Seznam zdrojů.....		85
ABSTRAKT		95

ABSTRACT.....	97
NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE	99
KLÍČOVÁ SLOVA	99
KEYWORDS.....	99

ÚVOD

Občanské soudní řízení je základní prostředek řešení soukromoprávních sporů, ale také rozhodování o jiných právních věcech. Aby byl tento jeho základní účel naplněn, předpokládá zákon splnění jistých podmínek, označovaných jako procesní podmínky civilního řízení nebo také podmínky řízení. Ty představují jeden z nejdůležitějších právních institutů procesního práva, jehož základním smyslem je vytvořit takové podmínky pro projednání a rozhodnutí věci soudem, které umožní přijetí meritorního rozhodnutí soudu v souladu se všemi požadavky a předpoklady, které zákon klade jak na soud a účastníky řízení, tak na vlastní projednávání věci a zahájení řízení před soudem. V konečném důsledku tak existence a naplnění procesních podmínek umožňuje důslednou realizaci jednoho ze základních lidských práv, a to práva na soudní ochranu.

Zmíněnou důležitost procesních podmínek lze dovodit především ze skutečnosti, že jejich nedostatek, který není možné žádným způsobem odstranit nebo se jeho odstranění nezdaří, neumožňuje podle zákona soudu danou věc projednat a posléze meritorně rozhodnout. Význam podmínek řízení se však projevuje také v tom, že jejich zkoumání není koncentrováno jenom na počátku soudního řízení, ale váže se k celému jeho průběhu.

Vzhledem k výše načrtnutému významu institutu procesních podmínek je cílem mé diplomové práce prokázat jeho nezastupitelné místo v civilním řízení a představit toto velice široké téma co nejkomplexněji. Překládaná diplomová práce proto uvedenou problematiku řeší nejen z pohledu právní teorie, ale i z hlediska soudní praxe, která otázce podmínek řízení věnuje poměrně velkou pozornost.

Ze systematického hlediska je má práce členěna na dvě základní části, a to na část obecnou a zvláštní. V rámci první části, tvořené třemi úvodními kapitolami se zaměřuji na institut procesních podmínek jako celek, na jeho základní vlastnosti a charakteristiky, které jsou společné pro všechny jednotlivé podmínky řízení a které jsou subsumovány pod analýzu konkrétních podmínek v části druhé. V tomto smyslu se v první kapitole věnuji především vymezení pojmu „procesní podmínky“ v kontextu civilního řízení, ale

i významu a účelu, který tento právní institut v civilním řízení sehrává. V neposlední řadě je v této kapitole uvedeno základní členění podmínek řízení. V následující kapitole se práce zaměřuje na problematiku zkoumání procesních podmínek v různých fázích civilního řízení. Závěr obecné části je věnován otázce nedostatku podmínek řízení, jeho následkům a jeho řešení.

Zvláštní část se zabývá pohledem na jednotlivé procesní podmínky, jak byly rozčleněné v části předchozí. V úvodu jsou to procesní podmínky na straně soudu a na straně účastníků řízení, které představují dvě nejrozsáhlejší kategorie podmínek řízení. Následuje skupina neméně důležitých negativních podmínek řízení a nakonec tzv. věcné podmínky řízení, jejichž charakter procesních podmínek je podle některých názorů sporný. Ve smyslu propojení obecných poznatků obsažených v části první, obsahuje druhá část práce také konkretizaci problematiky zjišťování procesních podmínek v průběhu civilního řízení, nedostatku procesních podmínek, jeho následků a vymezení jeho řešení, to vše ve vztahu k jednotlivým podmínkám řízení. Práce však neopomíjí ani případné odlišnosti konkrétních podmínek proti obecným znakům této problematiky, které byly shrnuty v obecné části. Uváděné závěry vycházející z platné právní úpravy jsou v rámci této části mé diplomové práce podloženy nejen teoretickými poznatky získanými z odborné literatury a odborných článků, ale i názory soudní praxe uváděnými v soudních rozhodnutích.

Jelikož problematika procesních podmínek civilního řízení je velice široká, předkládaná diplomová práce má za cíl zpracovat ty nejdůležitější otázky s ní související a prokázat význam podmínek řízení především v rámci řízení před soudy prvního stupně. Přitom se zaměřuje nejen na teoretický pohled na danou problematiku, ale i na přístup soudní praxe, která je často povolána k řešení sporných otázek, které i v této oblasti nepochybně vznikají.

1. Pojem „procesní podmínky“

Aby mohlo civilní soudní řízení probíhat a aby mohlo být v jeho rámci vydáno soudní rozhodnutí, je nezbytné, aby byly splněny určité podmínky, které za tímto účelem stanovuje procesní právo. Právní teorie je označuje pojmem „procesní podmínky“, zatímco občanský soudní řád upřednostňuje označení „podmínky řízení“. Bez ohledu na pojmenování je však pro ně typické, že jejich nedostatek způsobuje nemožnost rozhodnutí ve věci. *„Jinak řečeno, pokud není splněna některá ze základních procesních podmínek, soud nemůže vydat meritorní rozhodnutí, tedy nemůže rozhodnout ve věci rozsudkem ani schválit soudní smír“*.¹

Přístup občanského soudního řádu k pojmenování tohoto právního institutu ale může být poněkud matoucí. Nejedná se totiž o podmínky, jejichž splnění je předpokladem zahájení řízení nebo vzniku práv a povinností procesního charakteru. Jestli tedy splněny jsou nebo nikoli se zjišťuje teprve po tom, co bylo řízení zahájeno. Václav Hora v této souvislosti ve své knize uváděl: *„Nejsou-li splněny procesní podmínky, nelze tvrdit, že by spor nevznikal, že tedy nedostatek procesních podmínek brání vzniku procesního právního poměru; i procesní úkon, jemuž schází některá podmínka procesní, může vyvolati činnost druhých podmětů sporu, býti základem jejich procesních práv a povinností, ale tento procesní právní poměr nepovede k rozhodnutí věci“*.² Z toho tedy vyplývá, že k zahájení řízení dochází i v případech, kdy některá z podmínek řízení splněna není, což má ale za následek, že řízení nemůže pokračovat, není možné ve věci samé rozhodnout a soud je povinen řízení zastavit. Je přitom irelevantní, zda by v dané věci bylo vydáno rozhodnutí zamítavé nebo vyhovující.

¹ SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA,a.s., 2006, str. 271. ISBN 80-86861-09-0

² HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl*. Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, str. 116. ISBN 978-80-7357-540-3

Procesní podmínky lze tedy definovat jako „základní procesní předpoklady k tomu, aby soud mohl svým rozhodnutím naplnit účel civilního procesu, tj. autoritativně o právech a povinnostech hmotněprávní povahy rozhodnout“³.

1.1. Právo na soudní ochranu

Procesní podmínky mohou mít v konkrétním případě různou povahu, ve svém souhrnu však vytvářejí rámec pro realizaci práva na soudní ochranu. V souvislosti s tímto právem zakotveným v čl. 36 Listiny⁴ je potřeba zabývat se otázkou, jestli podmínky řízení současně toto právo také určitým způsobem neomezují. Tato otázka vyvstává z důvodu, že v případě nedostatku procesních podmínek odmítne soud rozhodnout, což se projevuje v zastavení řízení.

Podle mnoha názorů se však na tomto místě v žádném případě o omezování práva na soudní ochranu nejedná, neboť „procesní podmínky se nikdy nedotýkají samotného práva, resp. uplatněného nároku“⁵. Ve prospěch procesních podmínek je zde také skutečnost, že z důvodu nedostatku podmínek řízení je soud povinen řízení zastavit bez ohledu na skutkový stav věci a bez meritorního rozhodnutí. Tímto postupem tedy nevytváří překážku *rei iudicatae* a zastavení řízení žalobci nebrání v opětovném podání žaloby a domáhání se rozhodnutí, ovšem již za splněných procesních podmínek.

Vzhledem k výše uvedenému tedy zastavení řízení z důvodu nedostatku procesních podmínek v žádném případě nepředstavuje omezení práva na soudní ochranu. Právě naopak, kdyby za této situace nebylo řízení zastaveno a soud by vydal meritorní rozhodnutí, jednalo by se o rozhodnutí nezákonné, vydané v rozporu s právním řádem.

³ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 135. ISBN 978-80-7400-279-3

⁴ Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 214. ISBN 978-80-7502-076-5

1.2. Členění procesních podmínek

Jak již bylo zmíněno výše, podmínky řízení mohou mít různou povahu, a proto je také můžeme členit různými způsoby. OSŘ⁶ sice neuvádí žádný explicitní výčet procesních podmínek, můžeme je však dovodit z ustanovení OSŘ jako skutečnosti, které jsou v určitém vztahu k vlastnostem soudu a účastníků řízení, mohou se ale vztahovat i k věci samé nebo k otázce zahájení řízení. V neposlední řadě jejich výčet dovozuje také právní teorie a shodně s ní i soudní praxe.⁷

Do první kategorie tzv. procesních podmínek na straně soudu lze zařadit jednak civilní pravomoc soudu, u kterého žalobce podal žalobu a který podmínky řízení zkoumá, jednak příslušnost tohoto soudu, kterou rozeznáváme v podobě věcné, místní a funkční příslušnosti. Patří sem však i podmínka, aby řízení nebránila překážka existence rozhodčí smlouvy.⁸

Skupinu procesních podmínek na straně účastníků tvoří způsobilost být účastníkem řízení a jeho procesní způsobilost. Je-li účastník v souladu se zákonem procesně zastoupen, procesní podmínkou zkoumanou soudem je i řádné zastoupení účastníka, kterým rozumíme způsobilost zástupce a jeho oprávnění k zastupování.

K těmto dvěma kategoriím můžeme zařadit také skupinu tzv. negativních podmínek, jimiž rozumíme nepřítomnost určité překážky projednání a rozhodnutí věci. Taková překážka může mít podobu již existujícího pravomocného rozhodnutí v téže věci (překážka *res iudicata* neboli překážka *rei iudicatae*) nebo překážky řízení, které již v té samé věci probíhá (překážka *lis pendens* označovaná také jako „překážka litispende“).

Podle některých názorů existuje i čtvrtá kategorie podmínek, označovaných někdy jako věcné podmínky přesto, že se o procesní podmínky v pravém slova smyslu nejedná.

⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 766/2004

⁸ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 335. ISBN 978-80-7400-506-0

Jde spíše o požadavky mimoprocenční povahy, které k charakteru procesních podmínek přibližuje skutečnost, že i ve vztahu k nim je dána povinnost soudu zabývat se jimi z úřední povinnosti a jejich nesplnění vede k zastavení řízení, případně ke zrušení rozhodnutí v opravném řízení. Do této skupiny lze zařadit požadavky zahájení řízení náležitým způsobem a zaplacení soudního poplatku v případech, kdy to zákon vyžaduje.

2. Zkoumání procesních podmínek

Jedním ze způsobů náležitého zahájení řízení, které představuje tzv. věcnou procesní podmínku, je podání řádného návrhu na zahájení řízení, který je však současně předpokladem pro zkoumání ostatních procesních podmínek. Proto můžeme postup soudu vůči návrhu na zahájení řízení rozdělit do dvou kategorií – v rámci té první ho soud zkoumá z hlediska náležitostí podle § 42 a § 79 OSŘ a v případě potřeby uplatní postup podle § 43 OSŘ. Ve druhém případě „z označení účastníků řízení, z vyličení rozhodujících skutečností a ze žalobního návrhu soud usuzuje na splnění podmínek řízení“⁹.

Otázka zkoumání procesních podmínek je v obecné rovině upravena v § 103 OSŘ, podle kterého je soud povinen kdykoli v průběhu civilního řízení dohlížet na to, zda jsou všechny procesní podmínky jako předpoklad pro vydání rozhodnutí ve věci splněné, a to i bez toho, aby k takovému postupu museli účastníci podávat návrh. To znamená, že tuto povinnost plní soud *ex officio*, a to jednak bezprostředně po zahájení řízení, jednak po celou dobu jeho trvání, když kontroluje, zda se situace proti stavu při zahájení řízení nezměnila a jestli již splněné podmínky jsou splněné stále. Specifický přístup pak OSŘ stanovuje pro zkoumání věcné a místní příslušnosti, pro určení kterých jsou podle § 11 OSŘ „až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení“. Citované ustanovení vymezuje tzv. zásadu *perpetuatio fori* označovanou také jako „zásada trvání příslušnosti“, na základě které se ke změnám skutečností, rozhodných pro určení uvedených procesních podmínek, které nastaly v průběhu řízení, nepřihlíží. Navíc pro

⁹ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 771. ISBN 978-80-7400-107-9

místní příslušnost podle § 105 OSŘ platí ještě jedna odchylka, a sice že ji soud nezkoumá po dobu celého řízení, ale jenom do okamžiku určeného zákonem.

2.1. Zkoumání procesních podmínek v rámci přípravy jednání

Velmi důležitou částí civilního řízení je jeho příprava, která by měla proběhnout takovým způsobem, aby bylo možné věc projednat a rozhodnout již při prvním jednání. V této fázi se soud podle § 114 odst. 1 OSŘ zaměřuje především na zkoumání podmínek řízení a odstranění případných vad podání. Příprava jednání může mít obecně více podob. Je to příprava jednání předsedou senátu podle § 114a OSŘ, v rámci které může být např. ustanoven znalec nebo vyzván účastník řízení, který není v postavení žalobce, aby se k věci vyjádřil v písemné podobě a předložil listinné důkazy. Druhou možností je „vydání tzv. kvalifikované výzvy k vyjádření k žalobě dle § 114b o. s. ř., kdy je cílem soudu získat stanovisko žalovaného, a to pod sankcí vydání rozsudku pro uznání“¹⁰.

V neposlední řadě je další podobou přípravy jednání i tzv. přípravné jednání podle § 114c OSŘ, které můžeme považovat za procesní úkon, který i přes jeho název nemá povahu jednání ve smyslu § 115 až § 119a OSŘ. Proto je neveřejné a může mít velmi neformální povahu. V průběhu přípravného jednání mohou být prováděny různé úkony, jejichž společným cílem je buď dosáhnout zániku sporu (např. uzavřením a schválením soudního smíru nebo jiné dohody sporných stran) anebo v opačném případě připravit jednání takovým způsobem, aby bylo soudu umožněno meritorně rozhodnout.¹¹ Ve vztahu ke zkoumání procesních podmínek je pak důležité, že v zájmu zajištění ekonomie řízení a jeho rychlosti „při přípravném jednání předseda senátu zejména v součinnosti s účastníky objasní, zda jsou splněny podmínky řízení, a případně přijme opatření k odstranění zjištěného nedostatku podmínek řízení“¹². Provedení přípravného jednání

¹⁰ PŘIDAL, O. *Postup soudu před nařízením jednání*. Bulletin advokacie. 2009, č. 5, str. 27. ISSN 1210-6348

¹¹ WINTEROVÁ, A. *Přípravné jednání v civilním soudním řízení*. Právní fórum. 2009, č. 6, str. 227. ISSN 1214-7966

¹² § 114c odst. 3 písm. a) OSŘ

však není obligatorní, a proto ke zkoumání procesních podmínek a případně k následnému zastavení řízení z důvodu jejich nedostatku může dojít i bez něho.

Jakou formu bude příprava jednání mít, je na uvážení soudu. Je však potřeba zmínit, že není možné vzájemně kombinovat přípravné jednání a kvalifikovanou výzvu, jelikož se vzájemně vylučují. V zásadě však pro všechny výše uvedené způsoby přípravy jednání platí, že zjistí-li soud v jejím průběhu, že je dán nedostatek některé podmínky řízení nebo jestli se mu takový nedostatek nepodaří odstranit, je povinen řízení v souladu s § 114 odst. 2 OSŘ zastavit, čímž je řízení skončeno.

2.2. Další případy zkoumání procesních podmínek

Povinnost soudu zkoumat procesní podmínky se neomezuje jen na řízení v prvním stupni, ale váže se také k řízením ve stupních vyšších. Účastníci řízení jsou proto oprávněni při splnění zákonem stanovených podmínek napadnout nedostatek některé procesní podmínky také v řízeních o opravných prostředcích, ať už řádných nebo mimořádných. Jedná se totiž o odvolací důvod ve smyslu § 205 odst. 2 písm. a) OSŘ a rovněž o důvod pro podání žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 a 2 OSŘ.

Jestliže v odvolacím řízení vyjde najevo, že napadené prvostupňové rozhodnutí bylo vydáno přesto, že pro nedostatek některé podmínky mělo být řízení zastaveno, ve smyslu § 219a odst. 1 OSŘ odvolací soud napadené rozhodnutí zruší. Jeho další postup se pak řídí charakterem zjištěného nedostatku, protože § 221 odst. 1 OSŘ odvolacímu soudu umožňuje vrátit věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení, postoupit věc příslušnému soudu nebo v případě zjištění neodstranitelného nedostatku řízení takové řízení zastavit. V případě řízení o žalobě pro zmatečnost soud po zjištění nedostatku podmínky řízení, který byl přítomen již před soudem prvního stupně, napadené rozhodnutí podle § 235e odst. 2 OSŘ zruší a řízení zastaví nebo věc postoupí příslušnému orgánu.

Nedostatek procesních podmínek sice nepředstavuje důvod dovolací, přesto ale v dovolacím řízení význam mít může. Zákon totiž v případě přípustnosti dovolání soudu

umožňuje přihlídnout z úřední povinnosti také ke skutečnostem, které jsou důvodem pro podání žaloby pro zmatečnost.¹³ Podle § 243e odst. 4 OSŘ v takovém případě dojde ke zrušení rozhodnutí jak soudu odvolacího, tak i soudu prvního stupně. Současně soud opět řízení zastaví nebo rozhodne o postoupení věci příslušnému orgánu.

Soud není povinností zkoumat procesní podmínky a odstraňovat jejich případný nedostatek vázán jenom v řízení nalézacím, ale také v řízení vykonávacím. Platí totiž, že v případě nedostatku některé z podmínek řízení nesmí dojít ani k nařízení, ani k provedení exekuce. Přitom se jedná o procesní podmínky shodné s podmínkami nalézacího řízení, jejichž nedostatek i v tomto případě vede k zastavení řízení (ne k zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 OSŘ).

2.3. Závěr zkoumání procesních podmínek

V případě, že soud dospěje k závěru, že procesní podmínky jsou splněny, nevydává o tomto zjištění žádné rozhodnutí. Dá ho najevo už tím, že se věcí samou zabývá. Přitom se k procesním podmínkám následně mohou vyjadřovat i samotní účastníci. Za konkludentní vyjádření žalobce můžeme považovat už samotné podání žaloby, kterým vyjadřuje svůj názor, že v dané věci je založena pravomoc soudu a že daný soud je k projednání a rozhodnutí věci příslušný. Co se týče žalovaného, případně dalších účastníků oprávněných podat námitku, ti jsou oprávněni namítat jak nedostatek soudní pravomoci, tak i nedostatek místní příslušnosti¹⁴, nedostatek věcné příslušnosti¹⁵ či dalších procesních podmínek, přičemž takovéto upozornění na nedostatek některé podmínky řízení může být přirozenou součástí obranné strategie žalovaného. Namítat nedostatek některé procesní podmínky je možné také v řízení o řádném nebo mimořádném opravném prostředku.

¹³ § 242 odst. 3 OSŘ

¹⁴ §105 odst. 4 OSŘ

¹⁵ § 104a odst. 5 OSŘ

3. Nedostatek procesních podmínek

V případě zjištění nedostatku procesní podmínky vzniká překážka dalšího projednání a meritorního rozhodnutí ve věci samé. V takovém případě je potřeba zjistit, je-li daný nedostatek odstranitelný nebo nikoli, což závisí od povahy dané podmínky řízení a také od její konkrétní právní úpravy.

Neodstranitelný nedostatek procesní podmínky je nedostatek, který soud nemůže odstranit ani sám, ani za přispění účastníků. Jak již bylo uvedeno výše, za takových okolností je potřeba řízení zastavit (ne zamítnout žalobu) bez toho, aby bylo vydáno meritorní rozhodnutí, a to bez ohledu na to, kdy byl nedostatek podmínky zjištěn. Soud tak může učinit např. i po tom, co již bylo provedeno dokazování. V souladu s § 167 odst. 1 OSŘ zastavuje soud řízení usnesením, proti kterému lze podat odvolání¹⁶. Z § 114 odst. 2 OSŘ pak můžeme dovodit, že jakmile toto usnesení nabyde právní moci, řízení je skončeno. Tímto postupem soud navenek projevuje, že danou věc odmítá a není možné se jí dále zabývat. „*Takové rozhodnutí má zpravidla prioritu před dalšími v úvahu připadajícími rozhodnutími (např. před rozsudkem pro uznání, rozsudkem pro zmeškání, usnesením, jímž se odstraňují vady řízení, apod.)*“.¹⁷

Naopak vznikne-li nedostatek procesní podmínky, který odstranit lze, není na úvaze soudu, zda řízení zastaví, nebo učiní jiné kroky. Přímo § 104 odst. 2 OSŘ mu totiž ukládá povinnost učinit taková vhodná opatření, která umožní následné splnění předmětné podmínky a tím odstranění jejího nedostatku. V takové situaci soud tedy nemůže řízení zastavit, neboť by se jednalo o nepřípustné odmítnutí spravedlnosti. Může v řízení sice pokračovat, nesmí však meritorně rozhodnout. Zastavení řízení je na místě až tehdy, nezdaří-li se přes vynaložené úsilí nedostatek podmínky odstranit.

Nedojde-li v uvedených případech k zastavení řízení přesto, že zastaveno být mohlo a mělo a soud ve věci meritorně rozhodne, stává se neodstranění nedostatku podmínky

¹⁶ § 202 odst. 1 OSŘ a contrario

¹⁷ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 357. ISBN 978-80-7400-506-0

řízení důvodem pro napadnutí takového rozhodnutí odvoláním¹⁸ nebo žalobou pro zmatečnost¹⁹ a při splnění podmínek podle § 242 odst. 3 OSŘ je možné k takovým nedostatkům přihlížet i v řízení dovolacím.

4. Procesní podmínky na straně soudu

Procesní podmínky na straně soudu, který má stejně jako účastníci řízení postavení procesního subjektu, jsou podmínky, kterými je potřeba zabývat se a zkoumat je jako první, jakmile je to po zahájení řízení možné. Do této kategorie zařazujeme především pravomoc a příslušnost soudu, ale také otázku případné existence rozhodčí smlouvy, která by projednání a rozhodnutí věci soudním orgánem bránila. Obvykle je možné tyto podmínky zkoumat již na základě samotného návrhu na zahájení řízení. Jestli jsou ale skutečnosti v něm uvedené nedostačující, je soud oprávněn učinit opatření potřebná k zjištění podmínek řízení, např. vyzvat účastníka k opravě nebo doplnění podání.²⁰

4.1. Pravomoc soudu

Civilní pravomoc soudu je procesní podmínkou, jejíž nedostatek neumožňuje soudu ve věci meritorně rozhodnout. Proto zjistí-li soud, že daná věc nespadá do jeho pravomoci nebo že soudnímu řízení má předcházet řízení před jiným orgánem, je povinen řízení zastavit, a to z důvodu neodstranitelného nedostatku podmínky řízení.²¹

4.1.1. Pojem „pravomoc soudu“

Úkolem civilního soudnictví je projednávat a rozhodovat spory a jiné právní věci a zabezpečit výkon rozhodnutí v případě, že nedošlo k jejich dobrovolnému splnění. V této souvislosti tzv. pravomoc soudu vymezuje „*okruh záležitostí, které jsou soudy oprávněny*

¹⁸ § 205 odst. 2 OSŘ

¹⁹ § 229 OSŘ

²⁰ § 43 odst. 1 OSŘ

²¹ § 104 odst. 1 OSŘ

*a povinny rozhodovat*²². Jiná definice chápe pojem „pravomoc soudu“ jako „*souhrn oprávnění a povinností, které zákon přiznává soudům k výkonu jejich činností*“²³. Účelem tohoto právního institutu je tedy předcházet sporům o to, který orgán státu se má určitou věcí zabývat. Pravomoc soudu tedy představuje také nástroj pro vymezení hranic činnosti soudu vůči jiným orgánům, jelikož platí, že záležitostmi vně hranic soudní pravomoci je oprávněn, ale i povinen zabývat se právě soud, přičemž jiné orgány takovým oprávněním nedisponují. Obdobným způsobem pak pravomoc vyjadřuje také vztah soudů České republiky k zahraničním soudům a úřadům.

Soudní pravomoc jako celek lze rozdělit do čtyř kategorií podle jednotlivých druhů soudnictví. Proto civilní pravomocí soudu rozumíme okruh těch záležitostí, kterými se soud zabývá v civilním řízení; vedle ní pak existuje soudní pravomoc trestněprávní, správněprávní a ústavněprávní.

Současně je potřeba nezaměňovat pojem „pravomoc“ s pojmem „působnost“, který „*vymezuje rozsah uplatnění pravomoci státního orgánu, ve kterém ji tento státní orgán může provádět – působnost má proto dimenze prostorové, časové a věcné*“²⁴. Tyto dva právní instituty vzájemně úzce souvisí, avšak liší se právními důsledky, které vyvolává jejich nedostatek. Zatímco rozhodnutí vydané při nedostatku pravomoci rozhodujícího orgánu je rozhodnutí nicotné bez právních účinků, v případě rozhodnutí vydaného orgánem překračujícím svou působnost by takový akt byl sice nezákonný, nadále však platný, dokud by pro tuto vadu nebyl zrušen nebo změněn.

4.1.2. Obecná pravomoc soudu

Obecná civilní pravomoc soudu zakotvena v § 7 odst. 1 OSŘ spočívá v oprávnění a současně povinnosti soudu projednat a rozhodnout spory a jiné právní věci, které plynou

²² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 92. ISBN 978-80-7502-076-5

²³ SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, a.s., 2006, str. 282. ISBN 80-86861-09-0

²⁴ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 22. ISBN 978-80-7400-107-9

ze vztahů soukromoprávní povahy. Takovými vztahy mohou být např. vztahy občanskoprávní, rodinné, obchodní, ale i vztahy pracovní povahy, pro které je typické, že jejich účastníci jsou nadáni svobodou vůle a jsou si navzájem rovni. Proto není možné, aby v soukromoprávním vztahu jeden účastník druhému autoritativně určil právní postavení nebo založil právní vztah. Podmínkou založení pravomoci soudu v uvedených věcech je, aby zákon jejich projednání a rozhodnutí nepřikazoval jinému orgánu.

Z objektivního hlediska je tedy obecná civilní pravomoc soudu dána především v řešení sporů o právo mezi dvěma odporujícími si stranami, které mají opačný zájem na tom, jakým výsledkem proces skončí. V této souvislosti § 7 odst. 1 OSŘ představuje obecné ustanovení, které zakládá obecnou civilní pravomoc soudu projednat a rozhodnout soukromoprávní spory jakéhokoli charakteru bez nutnosti dalších zvláštních zákonných ustanovení.

Jak ale vyplývá z výše uvedeného ustanovení, soudy jsou oprávněny řešit i jiné právní věci, které konfliktní povahu postrádají. V takovém případě se jedná především o tzv. nesporné řízení, ve kterém jsou upravovány právní poměry účastníků, kteří nemají postavení vzájemně si odporujících stran. Mají-li takové jiné právní věci soukromoprávní povahu, pro založení pravomoci soudu se vyžaduje zvláštní zákonné ustanovení obsažené zpravidla v hmotněprávních předpisech. Takový požadavek vyplývá ze skutečnosti, že cílem těchto řízení je vydání konstitutivního rozhodnutí, které je z hmotněprávního hlediska zvláštní právní skutečností.

4.1.3. Jiné věci náležející do civilní pravomoci soudu

Hranice pravomoci soudu však nejsou neměnné, jelikož soudní pravomoc lze omezit nebo rozšířit, v obou případech však pouze zákonem. To znamená, že jinými, než výše uvedenými věcmi se soud v civilním řízení může zabývat jenom tehdy, stanoví-li tak zákon. Naopak v případě zúžení pravomoci soudu stejný nástroj stanoví, že věci, kterými by se soud v rámci civilní pravomoci jinak zabýval, projedná a rozhodne jiný orgán.

Jak již bylo uvedeno výše, soudy jsou oprávněny řešit i jiné právní věci, nejenom spory. Takové právní věci přitom nemusí mít nevyhnutně soukromoprávní povahu. Aby se však soud mohl a současně musel zabývat právními věcmi veřejnoprávního charakteru, je stejně jako v případě jiných právních věcí soukromoprávní povahy potřeba zvláštního zákonného ustanovení, které tuto civilní pravomoc soudu založí a tím současně rozšíří pravomoc obecnou. Potvrzuje to i § 7 odst. 3 OSŘ, který stanovuje, že „*jiné věci projednávají a rozhodují soudy v občanském soudním řízení, jen stanoví-li to zákon.*“ Příkladem ustanovení rozšiřujícího civilní soudní pravomoc může být § 316 a následující ZŘS²⁵ upravující řízení ve věcech kapitálového trhu.

Na druhé straně pak stojí ustanovení, které civilní pravomoc v některých případech vylučují. To znamená, že ji zužují a vytvářejí výjimku z obecné civilní soudní pravomoci projednat a rozhodnout věci soukromoprávní povahy. V případech zúžení civilní pravomoci soudu tak je projednání a rozhodnutí určité věci soukromého práva vyňato z pravomoci soudu, kterému by jinak rozhodovací pravomoc náležela a přeneseno zvláštním právním předpisem na správní orgán. Důvodem takového postupu bývá zpravidla specifický charakter věci vyžadující odborně náročný přístup a v souvislosti s ním pak snaha o co nejrychlejší vyřízení věci, které lze předpokládat právě u správních orgánů, neboť řízení před nimi je méně formální a jednodušší.²⁶ Příkladem zúžení civilní pravomoci soudu, ke kterému může dojít výlučně ve formě zákona, jsou např. příslušná ustanovení zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů upravující pravomoc katastrálního úřadu v záležitostech zápisu vlastnického nebo jiného práva k nemovité věci.

Nicméně ani v případě přenesení civilní pravomoci na správní orgán není role soudu úplně ukončena, neboť se může v dané věci angažovat později, a to v rámci soudní kontroly podle části páté OSŘ²⁷, která je požadována ve smyslu zachování práva na soudní ochranu.²⁸ „*Jde o naplnění ústavního požadavku, aby tam, kde správní úřad*

²⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

²⁶ MAZANEC, M. *Rozhodování soukromoprávních věcí správními orgány*. Právní rozhledy. 2003, č. 2, str. 56. ISSN 1210-6410

²⁷ § 7 odst. 2 OSŘ

²⁸ Čl. 36 odst. 2 Listiny

*rozhodne soukromoprávní věc a jeho rozhodnutí nabude právní moci, bylo takové rozhodnutí podrobena na návrh dotčené osoby „přezkoumání“ řádným soudem v plnohodnotném civilním procesu“.*²⁹ Takový požadavek přitom dnes můžeme považovat ze jeden ze základních atributů právního státu.³⁰

Od zmíněných případů, kdy soud zabezpečuje výkon soudní kontroly ve vztahu k rozhodnutím, kterými správní orgán rozhodl v záležitostech soukromého práva, je potřeba odlišovat případy, kdy soud rozhoduje ve věcech správního soudnictví. Toto rozlišení je však určující pro vymezení věcné příslušnosti soudu, ne jeho pravomoci.³¹ Výsledkem zmíněné diferenciaci je tedy určení věcně příslušného soudu, kterým může být soud správní, postupující na základě § 7 odst. 4 OSŘ podle SŘS³² nebo soud civilní, postupující podle částí páté OSŘ.

Řešením otázky, které záležitosti jsou z civilní pravomoci soudů vyloučeny a které do ní naopak náleží, případně kdy je dána pravomoc český soudů, se zabývá také soudní praxe. Příkladem může být usnesení Nejvyššího soudu České republiky, podle něhož rozhodování ve věcech ochrany osobních údajů nespadá do pravomoci soudů, nýbrž účinností zákona o ochraně osobních údajů *„tato pravomoc přešla na Úřad pro ochranu osobních údajů“*³³. Naopak v jiném rozhodnutí Nejvyšší soud České republiky vajířil svůj názor, že *„vystupuje-li cizí stát nikoliv jako suverénní nositel veřejné moci, nýbrž jako právnická osoba ve věcech vyplývajících z individuálních pracovních vztahů charakterizovaných právní rovností účastníků, odůvodňují pravidla mezinárodního práva závěr, že tato právnická osoba - cizí stát - nepožívá funkční imunity a že je v těchto věcech dána pravomoc českých soudů“*³⁴.

²⁹ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 24. ISBN 978-80-7400-107-9

³⁰ MAZANEC, M. *Rozhodování soukromoprávních věcí správními orgány*. Právní rozhledy. 2003, č. 2, str. 56. ISSN 1210-6410

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 Cdo 4775/2009

³² Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1183/2004

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2009, sp. zn. 21 Cdo 2215/2007

4.1.4. *Výlučná pravomoc*

O výlučné pravomoci lze mluvit v případě, že určitou záležitost umožňuje zákon řešit jenom ve vymezeném druhu řízení a je proto nemožné zabývat se jí v řízení jiném, a to ani jako otázkou prejudiciální. V závislosti na jednotlivých druzích soudnictví lze mluvit např. o výlučné pravomoci soudnictví ústavního, ve kterém jako jediném např. můžeme posoudit rozpor zákona s ústavním pořádkem.³⁵ Existuje ale také výlučná pravomoc soudnictví trestního nebo správního, což lze dovodit z § 135 odst. 1 OSŘ, podle něhož je „*soud vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo je spáchal*“. Nakonec se výlučná pravomoc projevuje i uvnitř samotného civilního soudnictví, a to ve spojitosti s rozhodnutími o osobním stavu, kterými je soud rovněž vázán.³⁶

4.1.5. *Zkoumání procesní podmínky pravomoci soudu*

Zda věc, kterou se má soud na základě návrhu žalobce zabývat, spadá do jeho pravomoci či nikoli, zkoumá soud jako procesní podmínku podle § 103 OSŘ kdykoli v průběhu řízení, a to z úřední povinnosti, čili i bez návrhu. Aby však soud mohl zkoumat, „*zda je dána jeho pravomoc ve věci jednat a rozhodovat, musí podání obsahovat stanovené náležitosti a musí být srozumitelné a určité, aby bylo zřejmé, o jakou věc jde. Není-li tomu tak, předseda senátu vyzve účastníka k opravě nebo doplnění v určené lhůtě*“.³⁷ Současně platí, že jestli soud vydá meritorní rozhodnutí o žalobě, považuje se za jeho součást také potvrzení existence pravomoci soudu v dané věci.³⁸

Při zkoumání civilní pravomoci soudu může vzniknout tzv. kompetenční spor, a to mezi soudem na straně jedné a jiným orgánem státu, případně správním soudem na straně druhé. V prvním případě se jedná o spory o civilní pravomoc, ve druhém pak o spory o

³⁵ § 109 odst. 1 písm. c) OSŘ

³⁶ § 135 odst. 1 OSŘ

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 22 Cdo 245/2006

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1896/2002

věcnou příslušnost.³⁹ Rozlišujeme přitom spor pozitivní, jestli si obě sporné strany nárokují projednání a rozhodnutí věci nebo naopak negativní, popírají-li oba účastníci sporu svou pravomoc. Řešení kompetenčních sporů se řídí zákonem č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého takový spor řeší zvláštní senát, jenž je tvořen třemi soudci Nejvyššího správního soudu České republiky a třemi soudci Nejvyššího soudu České republiky. Rozhodnutí má formu usnesení, kterým senát určí, která ze stran sporu je nadaná pravomocí v předmětné věci rozhodnout.

Na druhé straně může vzniknout spor o pravomoc i mezi soudem českým a soudem jiného státu, jelikož, jak již bylo řečeno výše, pravomoc kromě jiného vymezuje i vztah českých soudů k soudům a úřadům zahraničním. V takovém případě závisí výsledek sporu na řešení otázky tzv. mezinárodní příslušnosti, která může být ve vztahu k soudům České republiky založena několika způsoby, a to v následujícím pořadí. Prvním způsobem založení pravomoci českých soudů je její určení v bilaterální nebo multilaterální mezinárodní smlouvě, která má přednost před přímo použitelnými předpisy Evropské unie anebo do jejich působnosti nespadá. V druhém případě může pravomoc českých soudů zakládat přímo použitelný předpis Evropské unie, kterým je např. nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a rozhodování a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Nakonec může být pravomoc českých soudů založena (nezakládá-li ji žádný z předchozích pramenů) i tzv. kolizními normami ZMPS.⁴⁰

Na tomto místě je nutné zmínit také skutečnost, že OSŘ zná i situaci, kdy vznikne konflikt o pravomoc mezi řízením soudním a rozhodčím. Této otázce se věnuji níže v podkapitole 4.2.

³⁹ BARTONÍČKOVÁ, K. *Právní úprava řešení kompetenčních sporů mezi soudy*. Právní fórum. 2009, č. 1, str. 19. ISSN 1214-7966

⁴⁰ Zákon č. 91/2012, o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

4.1.6. *Nedostatek procesní podmínky pravomoci soudu*

Nedostatek procesní podmínky pravomoci soudu je nedostatek neodstranitelný, což znamená, že podle § 104 odst. 1 OSŘ má za následek zastavení řízení. S povinností soudu zastavit řízení je úzce spjatá i jeho další povinnost, spočívající v tom, že jakmile usnesení o zastavení řízení nebyde právní moci, „*je ve smyslu § 104 odst. 1 o. s. ř. povinen současně rozhodnout (nemá-li jít o pravomoc cizozemského orgánu) i o postoupení věci orgánu, jehož pravomoc dána je; této povinnosti se soud nemůže zbavit ani poukazem na to, že řízení v téže věci již u orgánu, jemuž má být postoupena, probíhá nebo proběhlo*“⁴¹. Nepostupoval-li by soud tímto způsobem, došlo by k tzv. odmítnutí spravedlnosti. Navíc k zastavení řízení dochází v uvedeném případě bez toho, aby soud zkoumal jakékoli další procesní podmínky, jelikož k takovému postupu již není dána jeho pravomoc.⁴² V jednom ze svých usnesení Nejvyšší soud České republiky dodává, že neexistuje-li orgán, kterému má být daná věc postoupena, „*pak nemůže být povolán k ochraně práv a oprávněných zájmů účastníků sporu jiný orgán než právě soud*“⁴³.

Po postoupení věci příslušnému orgánu, kterým může být např. orgán moci výkonné nebo orgán samosprávy, ať už územní, profesní nebo zájmové, závisí další postup v projednání a rozhodnutí takové věci právě od postoje tohoto orgánu. Jestli s postoupením souhlasí, věc projedná a rozhodne, přičemž „*právní účinky spojené s podáním žaloby (návrhu na zahájení řízení) zůstávají zachovány*“⁴⁴. Obtížnější situace ale nastane v případě jeho nesouhlasu. Tehdy dochází ke vzniku negativního kompetenčního konfliktu o pravomoc, kterým jsem se již zabývala výše.

Na tomto místě je potřeba zmínit ještě § 104 odst. 1 OSŘ, který dnes obsahuje obsolentní ustanovení, podle něhož se o nedostatek pravomoci soudu jedná i tehdy, „*nebylo-li provedeno řízení, které mělo soudnímu řízení předcházet.*“ Obsolentní

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 61/2006

⁴² Usnesení Městského soudu v Praze za dne 29. 2. 1996, sp. zn. 20 Co 74/96, publikované v časopise Právní rozhledy č. 7, r. 1996, str. 338. ISSN 1210-6410

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu zde dne 21. 2. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2498/99, publikované v časopise Soudní judikatura č. 9, 2001, str. 431. ISSN 1211-8362

⁴⁴ § 104 odst. 1 OSŘ

charakter tohoto ustanovení vyplývá ze skutečnosti, že původně navazovalo na dnes již zrušený § 8 OSŘ upravující tzv. dělenou pravomoc, o které již dnes nelze mluvit, protože v současném právním řádu již neexistuje úprava žádného řízení, které by muselo soudnímu řízení obligatorně předcházet. Dělená pravomoc je však právní teorií, a shodně s ní i právní praxí, považována za podmínku řízení.⁴⁵ Proto by v případě aplikace dělené pravomoci v praxi byl soud povinen zkoumat ji kdykoli v průběhu řízení a v případě jejího nedostatku by byl povinen řízení zastavit a v souladu s § 104 odst. 1 OSŘ po právní moci takového usnesení postoupit věc orgánu, jehož pravomoc dána je, přičemž účinky spjaté s podáním návrhu na zahájení řízení by zůstaly zachovány.

4.2. Rozhodčí smlouva

Podle čl. 36 odst. 1 Listiny má každý právo na soudní ochranu. Není však povinností toto právo uplatnit. Proto „uzavřením rozhodčí smlouvy se smluvní strany svého práva na soudní ochranu mohou vzdát a osud svého sporu svěřit rozhodcům“⁴⁶.

Strany však nemohou nahradit soudní řízení řízením rozhodčím v jakémkoli případě. Platí totiž, že „strany se mohou dohodnout na založení pravomoci rozhodců anebo stálého rozhodčího soudu pouze u majetkových sporů (a to s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkurzu nebo vyrovnání)⁴⁷, případně ohledně sporů vyplývajících ze spolkové samosprávy, které jsou pak řešeny před rozhodčí komisí spolku. Další podmínkou je, že se musí jednat o předmět sporu, ohledně kterého je možné uzavřít smír. Takové ujednání se přitom může týkat sporu již existujícího nebo všech sporů, ke kterým v budoucnu teprve dojde, anebo které se týkají určitého okruhu právních vztahů.

Rozhodčí řízení tedy představuje jeden ze způsobů omezení civilní pravomoci soudu, jelikož existence rozhodčí smlouvy je překážkou soudního řízení a současně specifickou

⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1539/2004

⁴⁶ JIRSA, J., DOLEŽAL, M., VANČUROVÁ, K. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79 – 180 občanského soudního řádu podle stavu k 1.4. 2014.* 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. str. 154. ISBN 978-80-87109-46-5

⁴⁷ KOUKAL, P. *Rozhodčí smlouva a pravomoc soudů.* Právní rádce. 2001, č. 9, str. 17. ISSN 1210-4817

procesní podmínkou. Její odlišnost od ostatních podmínek řízení se projevuje v tom, že skutečnost, zda má být daná věc projednána v rozhodčím řízení soud nezkoumá z úřední povinnosti, ale zjišťuje ji až k námitce účastníka, která musí být podle § 106 odst. 1 OSŘ uplatněna nejpozději „při prvním jeho úkonu ve věci samé“, kterým je např. vyjádření žalovaného k žalobě nebo podání odporu; žalobce není oprávněn podat námitku, jelikož svou volbu mezi soudním a rozhodčím řízením už projevil podáním žaloby u soudu.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že uzavřením rozhodčí smlouvy nedochází k odnětí soudní pravomoci automaticky, jelikož i přes její existenci může v zákonem stanovených případech danou věc projednat a následně rozhodnout právě soud. Kterákoli smluvní strana rozhodčí smlouvy je totiž nadále oprávněna řešit jejich vzájemný spor soudní cestou v civilním řízení. Není-li po zahájení soudního řízení námitka existence rozhodčí smlouvy uplatněna, soud z existence rozhodčí smlouvy nevyvodí žádný závěr a bude se věcí zabývat. Stejně důsledky má i uplatnění námítky v rozporu se zákonem, což se projeví v zamítnutí námítky usnesením. Shledá-li však soud k námitce účastníka, že rozhodčí smlouva skutečně existuje, vztahuje se k soudem projednávané věci, je platná a splňuje další zákonné náležitosti, pro neodstranitelný nedostatek podmínky pravomoci soud řízení zastaví⁴⁸, přičemž o postoupení věci rozhodci již nerozhoduje a věc rozhodci nepostupuje⁴⁹. Nezastavení řízení za takových okolností zakládá vadu rozhodnutí ve smyslu § 229 odst. 1 písm. a) OSŘ, což umožňuje jeho zrušení v řízení o žalobě pro zmatečnost.⁵⁰ V případě uplatnění námítky v souladu se zákonem a následného zastavení soudního řízení tak má žalobce možnost obrátit se na rozhodčí orgán. Učiní-li tak ve lhůtě do „30 dnů od doručení usnesení soudu o zastavení řízení“⁵¹, zůstanou právní účinky žaloby podané u soudu zachovány.

Skutečnost, že existence rozhodčí smlouvy neodnímá soudu jeho pravomoc automaticky, potvrzuje i § 106 odst. 1 OSŘ, který konkretizuje další případy zachování soudní pravomoci, a to i přes případné uplatnění námítky existence rozhodčí smlouvy. Je tomu tak např. tehdy, netrvají-li účastníci na řešení věci v rozhodčím řízení, je-li smlouva

⁴⁸ § 106 odst. 1 OSŘ

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 29 Odo 1051/2004

⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soud ze dne 25. 10. 2000, sp. zn. 20 Cdo 2312/2000

⁵¹ § 106 odst. 2 OSŘ

uzavřená ohledně věci, u které to český právní řád neumožňuje anebo není-li rozhodčí smlouva platná.

OSŘ dále obsahuje ustanovení, jehož cílem je předcházet tzv. odmítnutí spravedlnosti, ke kterému by došlo v případě, že soud i rozhodce by popírali svou pravomoc věc rozhodnout. Proto je-li rozhodčí řízení zahájeno dříve než to soudní, soud podle § 106 odst. 3 OSŘ řízení nezastaví, ale pouze přeruší a vyčká, jak skončí řízení rozhodčí, a to buď meritorním rozhodnutím rozhodčího orgánu nebo jeho rozhodnutím o své vlastní pravomoci. V prvním případě má rozhodčí nález za následek vznik překážky *rei iudicatae*, proto je soud povinen přerušené řízení zastavit. Naopak dospěje-li rozhodce k závěru, že není nadán pravomocí k projednání a rozhodnutí dané věci, podle § 15 ZRŘ⁵² rozhodne o tom usnesením, kterým však neodepírá spravedlnost, jelikož soud je jeho usnesením vázán v tom smyslu, že je povinen pokračovat v přerušném řízení, věc projednat a rozhodnout. Obdobně i v jiných případech, kdy soudní řízení nebylo přerušeno platí, že vydá-li rozhodce usnesení, kterým rozhodne o nedostatku své pravomoci, je možné v téže věci následně podat žalobu u soudu a soud je povinen se věcí zabývat⁵³.

4.3. Příslušnost soudu

Určení civilní pravomoci umožňuje vymezit záležitosti, kterými se obecně zabývají soudy v civilním řízení. „*Je však také třeba určit, který konkrétní soud (okresní, krajský, vrchní, Nejvyšší) se má věci zabývat*“.⁵⁴ Proto je nutné vymezit také působnost soudů, a to jak mezi soudy různých článků, tak i mezi soudy téhož článku soudní soustavy.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že další procesní podmínkou na straně soudu, kterou se soud zabývá po zahájení řízení, je jeho příslušnost, kterou můžeme chápat jako soubor pravidel, jejichž účelem je určit tzv. zákonný soud, čili konkrétní soud, který bude danou

⁵² Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1899/2008

⁵⁴ STAVINOHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 29. ISBN 978-80-210-5062-4

věc projednávat a rozhodovat, a na který se může účastník řízení obrátit. Přitom platí, že „*dodržení obecných zákonných podmínek určení příslušnosti soudu je zárukou toho, že nedojde k libovolnému určování příslušnosti soudu, jehož cílem by mohlo být ovlivnění výsledku soudního rozhodování*“⁵⁵. Základní rozdíl mezi pravomocí a příslušností soudu tedy spočívá v tom, že zatímco pravomoc určuje působnost soudu navenek vůči jiným orgánům státu, příslušnost ji vymezuje uvnitř soudní soustavy, čili mezi jednotlivými soudy, které ji tvoří.

Kritérií, podle kterých se určuje příslušnost soudu, je několik. Mají však společný cíl, a to určit jako příslušný soud ten, který se k projednání a rozhodnutí věci jeví obecně jako nejlepší. Nejčastějším kritériem je zájem na tom, aby příslušným soudem byl soud, který má nejbližší vazbu k předmětu řízení nebo k samotným účastníkům. Toto hledisko bývá ale někdy nahrazováno např. kritériem odbornosti soudu. Pravidel pro určení optimálního soudu je však mnohem více, a proto je nutné mezi nimi důsledně vybírat.

Příslušnost soudu jako celek můžeme dále vnitřně členit na příslušnost věcnou, funkční a místní. V prvních dvou případech tato pravidla vymezují vztahy mezi soudy odlišných článků soustavy soudů, ve třetím případě pak mezi soudy stejného článku.

4.3.1. Věcná příslušnost soudu

Věcná příslušnost soudu označovaná také jako příslušnost druhová nebo předmětová, je procesní podmínkou, jejímž úkolem je určit soud, který bude povinen věc projednat a rozhodnout v postavení soudu prvního stupně. „*Jde tedy zpravidla o to, zda v I. stupni bude rozhodovat soud okresní či krajský, výjimečně Nejvyšší soud*“.⁵⁶ Význam této podmínky řízení lze dovést i ze skutečnosti, že rozhodnutí vydané věcně nepřislušným soudem možno z důvodu nedostatku věcné příslušnosti zrušit jak v řízení odvolacím⁵⁷, tak v řízení dovolacím.⁵⁸ Přitom podle názoru Nejvyššího soudu České republiky platí,

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. III. ÚS 2835/07

⁵⁶ ZAHRAVNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 69. ISBN 978-80-7380-571-5

⁵⁷ § 205a písm. a) OSŘ ve spojení s § 219a odst. 1 písm. a) OSŘ

⁵⁸ § 242 odst. 3 OSŘ

že „k vadě řízení spočívající v tom, že ve věci v prvním stupni rozhodl věcně nepřislušný soud, může dovolací soud přihlédnout jen tehdy, je-li dovolání přípustné.“⁵⁹.

Právní úprava této podmínky řízení je obsažena v § 9 a § 9a OSŘ. § 9 odst. 1 OSŘ formuluje základní pravidlo věcné příslušnosti, podle něhož „*nestanoví-li zákon jinak, jsou k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy.*“ Z toho vyplývá, že se jedná o obecnou zásadu a k založení věcné příslušnosti okresního soudu není potřeba žádné další zvláštní ustanovení zákona. Naproti tomu věcná příslušnost jiného než okresního soudu představuje výjimku z obecného pravidla, a proto je takové výslovné ustanovení nezbytné.

Zvláštními ustanoveními zakládajícími věcnou příslušnost jiných než okresních soudů jsou především § 9 odst. 2 OSŘ a § 9 odst. 3 OSŘ. Podle prvního z nich jsou k projednání a rozhodnutí zákonem určených věcí v prvním stupni oprávněné a rovněž povinné krajské soudy, které obecně představují soudy vyššího stupně soustavy soudů. Důvodem takového přístupu bývá především povaha věci (*ratione causae*), protože „*krajským soudům jsou svěřeny k projednávání a rozhodování v prvním stupni věci, pro něž je typická skutková nebo právní obtížnost, anebo jde o věci v soudní praxi se vyskytující méně často*“⁶⁰. Takové případy většinou vyžadují jistou odbornost a specializaci soudního orgánu, kterou mohou poskytnout právě soudy krajské rozhodující v prvním stupni např. spory o určení nezákonnosti stávky nebo výluky, spory plynoucí z práva duševního vlastnictví nebo ve věcech ochrany názvu a pověsti právnické osoby⁶¹.

Podle § 9 odst. 3 pak může v prvním stupni rozhodnout výjimečně i Nejvyšší soud České republiky, avšak jenom tehdy, určí-li to zvláštní právní předpisy. V takovém případě nastává specifická situace spočívající v tom, že Nejvyšší soud České republiky rozhoduje nejenom jako soud prvního stupně, ale i jako soud jediný a současně poslední instance, jelikož Nejvyšší soud České republiky je „*vrcholný soudní orgán ve věcech*

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2000, sp. zn. 20 Cdo 840/98

⁶⁰ DAVID, L., IŠTVÁNEK F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, str. 39. ISBN 978-80-7357-460-4

⁶¹ § 9 odst. 2 OSŘ

patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení“⁶². Z toho tedy vyplývá, že jeho rozhodnutí už není možné napadnout u vyšší instance soudní soustavy, jelikož taková neexistuje. Je ovšem možné bránit se proti jeho rozhodnutí u Ústavního soudu České republiky, který však není součástí soustavy soudů České republiky.⁶³ Příkladem zvláštního zákonného ustanovení zakládajícího věcnou příslušnost Nejvyššího soudu České republiky v první instanci je § 51 odst. 2 ZMPS, podle něhož tento soud uznává rozhodnutí cizích soudů, s výjimkou rozhodnutí vydaných soudy členských států Evropské unie.

Další případ věcné příslušnosti pak upravuje § 9a OSŘ, který je vázán na podání tzv. „žaloby z hlavní intervence“. Jedná se o žalobu, kterou může třetí osoba zasáhnout do již probíhajícího sporného řízení, uplatnit jejím prostřednictvím ve vztahu k předmětu probíhajícího řízení svá vlastní práva a napadnout tak účastníky tohoto řízení. Na základě uplatnění hlavní intervence však nedochází ke vstupu takového žalobce do probíhajícího řízení, nýbrž k zahájení řízení zcela nového, které může být ve smyslu § 112 OSŘ s řízením původním spojeno. Podle § 9a OSŘ žalobu z hlavní intervence projednávají a rozhodují o ní „*v prvním stupni okresní nebo krajské soudy podle toho, u kterého z těchto soudů probíhá v prvním stupni řízení o věci nebo právu, na než si žalobce činí nárok*“. Tato úprava je velmi praktická, neboť umožňuje, aby byly obě související řízení vedené u téhož soudu, případně i u téhož soudce.⁶⁴

K otázce věcné příslušnosti se dále vážou i ustanovení části páté OSŘ upravující prvostupňové řízení před soudy okresními a krajskými ve věcech soudního přezkumu rozhodnutí, které byly vydány jinými orgány.

Výše popsaná obecná právní úprava věcné příslušnosti soudů obsažena v OSŘ se však neuplatní ve všech případech civilního řízení. V případě tzv. zvláštních řízení soudních se totiž tato otázka řídí § 3 ZŘS, přičemž z ustanovení OSŘ zůstává relevantním

⁶² § 14 odst. 1 ZSS

⁶³ § 8 ZSS a contrario

⁶⁴ JIRSA, J., TREBANICKÝ, P., KORBEL, F. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78g občanského soudního řádu podle stavu k 1.4. 2014*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. str. 73. ISBN 978-80-87109-39-7

a aplikovatelným jenom § 11 OSŘ. I tato úprava však obecně svěřuje věcnou příslušnost v prvním stupni okresním soudům. „Výjimky z tohoto pravidla představují taxativní zvláštní případy věcné příslušnosti krajských soudů jako soudů prvního stupně pro řízení ve statusových věcech právnických osob, dále ve věcech opatrovnictví právnických osob“⁶⁵ a v dalších zákonem stanovených případech.

Nakonec se otázkou věcné příslušnosti zabývá také soudní praxe. Příkladem rozhodnutí z této oblasti může být např. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, podle něhož „věcně příslušné k projednání a rozhodnutí žaloby o určení, že nemovitosti nejsou zatíženy zástavním právem, bylo-li zástavní právo zřízeno rozhodnutím finančního úřadu (správcem daně)“ jsou soudy v civilním soudnictví, „neboť zástavní právo je soukromoprávním vztahem a zákon nestanoví, že by o takové věci rozhodoval některý správní orgán a že by tedy o ní mohly rozhodovat - za podmínek uvedených v zákoně č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů - soudy ve správním soudnictví (jako soudy věcně příslušné).“⁶⁶

4.3.2. Zkoumání procesní podmínky věcné příslušnosti soudu

V otázce zkoumání jak věcné, tak i místní příslušnosti soudu, se uplatňuje tzv. „zásada trvání příslušnosti“, známá také jako „zásada *perpetuatio fori*“. Její podstata spočívá v tom, že „pro určení věcné a místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení“⁶⁷, čili v den, kdy je u soudu podán návrh na zahájení řízení⁶⁸ nebo v den, kdy je vydáno usnesení o zahájení řízení v případě řízení zahajovaných bez návrhu⁶⁹. Rovněž je to den, který je ve smyslu § 82 odst. 3 OSŘ považován za den zahájení řízení. Z citovaného ustanovení OSŘ tedy vyplývá, že jakákoli pozdější změna okolností rozhodných pro určení věcné příslušnosti soudu je irelevantní a řízení povede až do jeho ukončení tentýž soud. I z tohoto pravidla ale existuje výjimka,

⁶⁵ JURÁŠ, M. *Působnost civilněprocesních předpisů a příslušnost soudů po 1. 1. 2014*. Právní rozhledy. 2014, č. 3, str. 90. ISSN 1210-6410

⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1997/2014

⁶⁷ § 11 odst. 1 OSŘ

⁶⁸ § 82 odst. 1 OSŘ

⁶⁹ § 13 ZŘS

a to podle § 5 ZŘS, který v zákonem stanovených případech umožňuje v případě pozdější změny okolností rozhodných pro určení příslušnosti, přenést příslušnost na soud jiný. Důvodem k takovému postupu může být např. zájem nezletilého nebo opatrovance.

Zásadní rozdíl ve zkoumání věcné a místní příslušnosti spočívá především v časovém období, ve kterém tak soud činí. Podle § 104a odst. 1 OSŘ „*věcnou příslušnost zkoumá soud kdykoli za řízení*“, ovšem ve smyslu zásady *perpetuatio fori* vychází vždy z okolností, které jsou dány při jeho zahájení. To znamená, že jestli kdykoli před rozhodnutím ve věci samé soud zjistí, že na základě skutečností existujících při zahájení řízení není dána jeho věcní příslušnost k meritornímu rozhodnutí, učiní příslušná opatření. Uvedený závěr přitom může soud dovodit nejenom na základě vlastního uvážení, ale také z podnětu účastníka řízení v podobě námítky nedostatku věcné příslušnosti.

§ 11 odst. 1 věta třetí OSŘ nakonec ještě stanovuje, že za věcně a rovněž místně příslušný soud je vždy považován soud, „*jehož příslušnost již není možné podle zákona zkoumat nebo jehož příslušnost byla určena pravomocným rozhodnutím příslušného soudu.*“ Není přitom podstatné, zda takové rozhodnutí bylo bez vad či nikoli.

4.3.3. Nedostatek procesní podmínky věcné příslušnosti soudu

Jestli soud po zkoumání své věcné příslušnosti (kdykoli v průběhu řízení, dokud nebylo o věcné příslušnosti nebo ve věci samé pravomocně rozhodnuto) dospěje k závěru, že je dán nedostatek této procesní podmínky, řízení nezastaví, ale učiní opatření k jeho odstranění, jelikož se jedná o odstranitelný nedostatek podmínky řízení.

V takovém případě mají před postupem soudu podle § 104 odst. 2 OSŘ přednost ustanovení § 104a, § 104b a § 104c OSŘ⁷⁰, podle kterých věcně nepřislušný soud předloží věc svému nadřízenému vrchnímu soudu, aby rozhodl o tom, který soud je věcně příslušný

⁷⁰ ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, str. 229. ISBN 978-80-7201-769-0

k projednání a rozhodnutí věci. Je-li věcně nepřislušným soudem samotný vrchní soud, on sám rozhodne o tom, který soud věc projedná a rozhodne. Výjimku představuje jenom případ, kdy vrchní soud má za to, že věcně příslušný je Nejvyšší soud České republiky, což má za následek předložení věci právě tomuto soudu. Ve všech uvedených případech, pro které současně platí, že procesní předpisy neupravují žádnou jinou než výše popsanou možnost rozhodnutí o věcně příslušném soudu⁷¹, nesmí být účastníkům odňato jejich právo vyjádřit se k takovému postupu soudu a k jeho důvodům pro něj.

Pravomocné rozhodnutí Nejvyššího nebo vrchního soudu o věcně příslušném soudu je pak závazné jak pro účastníky řízení, tak i pro soudy samotné, což konstatoval i Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku ze dne 30. 5. 2000, sp. zn. 33 Cdo 2657/99. Usnesení, jímž je rozhodnuto o věcně příslušném soudu, je však rovněž konečné, což se projevuje ve skutečnosti, že ani v případném pozdějším odvolacím nebo dovolacím řízení už není možné zabývat se otázkou věcné příslušnosti, a proti usnesení, jímž je spor o věcnou příslušnost rozhodnutý, se nelze bránit žádným řádným ani mimořádným opravným prostředkem.⁷² V této souvislosti Nejvyšší soud České republiky judikoval, že jelikož otázka funkční příslušnosti k rozhodnutí o opravném prostředku proti takovému usnesení nadřízeného vrchního soudu není OSŘ upravena, je-li toto usnesení vrchního soudu napadnuto u soudu Nejvyššího, ten řízení pro nedostatek funkční příslušnosti zastaví.⁷³

Specifický přístup k otázce nedostatku věcné příslušnosti volí zákon v § 104b OSŘ v případě, že řízení bylo zahájeno ve věci, kterou je věcně příslušný projednat a rozhodnout správní soud. Takové zjištění má za následek zastavení řízení a povinnost soudu poučit žalobce v usnesení, kterým řízení zastavuje, že má právo uplatnit svou žalobu ve správním soudnictví. *„Po podání žaloby bude správní soud samostatně zkoumat ex lege podmínky řízení, tedy i skutečnost, zda věc patří do jeho věcné příslušnosti. Rozhodnutím civilního soudu přitom není a ani nemůže být vázán. Pokud dojde k závěru, že se nejedná o soukromoprávní věc, řízení provede a ve věci rozhodne.*

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 25 Nd 9/2015

⁷² KRÁLÍK, M. *K současné právní úpravě rozhodování o věcné příslušnosti v občanském soudním řízení.* Právní rozhledy. 2003, č. 9, str. 464 až 465. ISSN 1210-6410

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3866/2009

*(Tacitně se tak ztotožní s právním názorem civilního soudu.)*⁷⁴ Nedojde-li však k takovému ztotožnění, vzniká negativní kompetenční konflikt, neboť oba soudy svou příslušnost popírají. V tomto směru Nejvyšší soud České republiky konstatoval, že „v otázce kompetence mezi soudy civilními, jednajícími a rozhodujícími v občanském soudním řízení a správními soudy, které rozhodují podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů věci správního soudnictví, nejde o pravomoc, nýbrž o věcnou příslušnost“⁷⁵. I uvedený spor je tedy sporem o věcnou příslušnost a ve své podstatě vlastně sporem o určení povahy věci a tedy zjištění, jestli se jedná o věc veřejnoprávní nebo soukromoprávní.⁷⁶ Je řešen v souladu se zákonem č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů, a to zvláštním senátem sestávajícím ze tří soudců Nejvyššího správního soudu České republiky a tří soudců Nejvyššího soudu České republiky. Takový spor může přitom vzniknout jenom tehdy, je-li ve věci dána pravomoc českých soudů. V opačném případě nedostatek pravomoci brání dalšímu postupu ve věci a soud řízení zastaví.

O sporu o věcnou příslušnost lze mluvit také v případě, že k zahájení civilního řízení došlo u krajského soudu, který má zřízeno soudní oddělení pro projednávání věcí ve správním soudnictví a toto oddělení nesouhlasí s názorem, že daná věc má být projednána ve správním soudnictví. Takový spor je rozhodován jako spor o věcnou příslušnost zvláštním senátem⁷⁷ popsaným výše.

Vyřešení kompetenčního sporu o věcnou příslušnost v uvedených případech lze obecně považovat za velice důležité, a proto je potřeba upřednostnit ho před zkoumáním ostatních procesních podmínek, jelikož rozhodnout o zastavení řízení z důvodu nedostatku podmínky řízení je oprávněn jenom věcně příslušný soud.⁷⁸

⁷⁴ PAZDERKA, S. *Rozhodování správních orgánů o soukromých právech a jejich soudní ochrana*. Právní rozhledy. 2003, č. 8, str. 418. ISSN 1210-6410

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 Cdo 4775/2009

⁷⁶ BARTONÍČKOVÁ, K. *Právní úprava řešení kompetenčních sporů mezi soudy*. Právní fórum. 2009, č. 1, str. 19. ISSN 1214-7966

⁷⁷ § 104c OSŘ

⁷⁸ DRÁPAL, L. *Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu*. Právní rozhledy. Mimořádná příloha. 2002, č. 5, str. 4. ISSN 1210-6410

Shora uvedený postup související s věcmi projednávanými ve správním soudnictví však nelze uplatnit ve všech případech zjištění takového nedostatku věcné příslušnosti. OSŘ vymezuje výjimku, kterou představují případy, které explicitně vymezuje § 104b odst. 2 OSŘ. Jejich specifikum se projevuje v tom, že podle uvedeného ustanovení soud řízení nezastaví, ale „*vysloví, že není věcně příslušný, a rozhodne o postoupení věci věcně příslušnému soudu, který rozhoduje věci správního soudnictví. Právní účinky spojené s podáním návrhu na zahájení řízení zůstávají zachovány*“. Takový postup se uplatní např. ve věcech politických stran a hnutí.

4.3.4. Funkční příslušnost soudu

Funkční příslušnost soudu vymezuje vztah mezi soudy různých článků soudní soustavy tím způsobem, že určuje hranice jejich působnosti při projednávání a rozhodování téže věci v různých instancích. Stanovuje tedy, soudy kterého článku jsou povolány rozhodnout věc v prvním stupni a které naopak mají rozhodovat o opravních prostředcích, a to jako řádných, tak i mimořádných.

Otázka funkční příslušnosti soudu je předmětem § 10 a § 10a OSŘ. Podle těchto ustanovení lze zformulovat obecné pravidlo, podle něhož odvolacím soudem je vždy soud vyššího článku soudní soustavy. To znamená, že o odvolání proti rozhodnutí okresního soudu rozhoduje soud krajský a v případě, že jako soud prvního stupně rozhodoval krajský soud, odvolacím orgánem je vždy soud vrchní. Ve vztahu k mimořádným opravným prostředkům pak platí, že dovolacím orgánem je vždy Nejvyšší soud České republiky rozhodující o dovoláních, které směřují proti rozhodnutím soudů odvolacích, čili soudů krajských, ale i vrchních. Mimořádnými opravnými prostředky jsou dále i žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost. Tady se však již výše uvedená pravidla neaplikují, jelikož tyto opravné prostředky jsou považovány za nové kauzy. Proto se jimi zabývá soud, který napadené rozhodnutí vydal.

Z pravidel funkční příslušnosti existuje i výjimka, a to v podobě tzv. autoremedury. Její aplikace má za následek, že o odvolání nerozhoduje příslušný soud vyšší instance,

ale v zákonem stanovených případech a za zákonem stanovených podmínek soud, který napadené rozhodnutí vydal.⁷⁹

Funkční příslušnost soudu je jednou z podmínek řízení, kterou soud podle § 103 OSŘ zkoumá z úřední povinnosti kdykoli v průběhu řízení. Zjistí-li na základě provedeného zkoumání nedostatek své funkční příslušnosti k projednání a rozhodnutí věci, je povinen řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ zastavit, neboť se jedná o nedostatek procesní podmínky neodstranitelné povahy.⁸⁰

Rovněž otázce funkční příslušnosti věnuje soudní praxe náležitou pozornost. Ta se např. věnovala problematice odvolání proti rozhodnutí odvolacího soudu. V této souvislosti. Nejvyšší soud České republiky konstatoval, že nakolik opravným prostředkem proti rozhodnutí odvolacího soudu je dovolání a ne odvolání, je na místě řízení za takové situace z důvodu nedostatku funkční příslušnosti zastavit, přičemž jediným článkem soudní soustavy, který je k tomu nadán funkční příslušností, je právě Nejvyšší soud České republiky.⁸¹ Obdobně tento soud judikoval, že „*funkční příslušnost jakéhokoli soudu k projednání „odvolání“ proti rozhodnutí vrchního soudu občanský soudní řád neupravuje*“⁸². Proto je-li podáno odvolání proti rozhodnutí vrchního soudu, takové řízení je pro nedostatek funkční příslušnosti zastaveno. Nakonec ze soudní praxe vyplývá, že Nejvyšší soud České republiky ze stejných důvodů zastaví řízení i tehdy, je-li rozhodnutí prvostupňového soudu napadeno dovoláním.⁸³

4.3.5. Místní příslušnost soudu

Místní příslušností soudu rozumíme podmínku řízení, jejímž cílem je vybrat v rámci téhož článku soudní soustavy z kategorie všech soudů, které jsou věcně příslušné, konkrétní soud, který danou věc projedná a posléze rozhodne, neboť podle § 11 odst. 1 OSŘ vede řízení nejen věcně, ale i místně příslušný soud. Určení místně příslušného

⁷⁹ § 210a OSŘ

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3866/2009

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9.2010, sp. zn. 25 Cdo 2815/2010

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3866/2009

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. 25 Cdo 974/2004

soudu umožňují přílohy k ZSS⁸⁴, jež vymezují územní obvody působnosti jednotlivých soudů. Rozhodujícím kritériem pro určení místní příslušnosti totiž je, aby se v takovém obvodu soudu nacházel zákonem určený ukazatel. To však může mít za následek, že místně příslušných bude současně několik soudů, např. tehdy, je-li v dané věci několik žalovaných, z nichž každý má jiný obecný soud. V takovém případě platí, že věci se může zabývat kterýkoli z těchto soudů. Bude to právě ten, u něhož bylo řízení zahájeno jako u prvního.

V rámci problematiky místní příslušnosti se pak můžeme zabývat i otázkou její vnitřní diferenciaci. Lze totiž rozlišovat místní příslušnost dvojího typu, a to obecnou a zvláštní. Účelem zvláštní místní příslušnosti, která představuje výjimku z té obecné a dále se člení na příslušnost výluční a fakultativní, tedy danou na výběr, je umožnit soudu věc důkladně projednat, zabezpečit lepší styk mezi účastníky řízení a soudem a v neposlední řadě také zajistit hospodárnost samotného řízení. Co se týče vzájemného vztahu těchto druhů místní příslušnosti, v zásadě platí vždy obecní příslušnost, není-li vyloučena, např. zvláštní příslušností výlučnou, která neumožňuje, aby v dané věci rozhodoval jiný než výlučný soud. Naproti tomu příslušnost daná na výběr nevytváří překážku uplatnění příslušnosti obecné, jenom umožňuje žalobci v zákonem stanovených případech vybrat si i jiný soud, u něhož žalobu podá. Nakonec je ještě třeba dodat, že „z povahy věci vyplývá, že obecná místní příslušnost platí pouze ve sporném řízení, zatímco pro nesporná řízení je vesměs stanovena výlučná místní příslušnost“⁸⁵.

Jak vyplývá z výše uvedeného, obecná místní příslušnost „dopadá na všechny řízení, pro která není v § 88 občanského soudního řádu určena výlučná místní příslušnost nebo pro která zákon v jiných ustanoveních odchylně neurčuje místní příslušnost“⁸⁶. Její základní pravidlo pak podle § 84 OSŘ považuje za soud příslušný k řízení obecný soud žalovaného s výjimkou případu, že zákon stanoví něco jiného.

⁸⁴ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁵ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 554. ISBN 978-80-7400-107-9

⁸⁶ SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, a.s., 2006, str. 285. ISBN 80-86861-09-0

Konkrétní kritéria pro určení obecného soudu pak vymezuje § 85 OSŘ v závislosti od druhu subjektu v hmotněprávním smyslu, který je žalovaným. Proto např. v případě, že žalovaným je fyzická osoba a zákon nestanoví nic jiného, je obecným soudem žalovaného „*okresní soud, v jehož obvodu má bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje*“⁸⁷. V této souvislosti je pak potřeba rozlišovat pojmy „bydliště“ a „trvalý pobyt“, neboť jejich obsah není totožný. Bydlištěm je totiž „*obec, resp. městský obvod, v němž tato osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat*“⁸⁸. Jestli těmto kritériím vyhovuje několik soudů, jsou obecným soudem žalovaného všechny. Je-li ale žalovaným právnická osoba, obecným soudem je „*okresní soud, v jehož obvodu má sídlo*“⁸⁹. Dalším příkladem může být případ, kdy žalovaným je obec. Tehdy je obecním soudem „*okresní soud, v jehož obvodu má své území*“⁹⁰. Pro určení obecného soudu státu je určujícím kritériem sídlo příslušné organizační složky státu, v případě územně samosprávného celku pak sídlo jeho orgánu.

Důležitým ustanovením v oblasti problematiky obecného soudu je dále § 86 OSŘ, jenž upravuje situaci, kdy žalovaný nemá obecný soud vůbec nebo se jeho obecní soud nachází mimo území České republiky. Řešení této situace pak závisí od toho, jestli je žalovaný občanem České republiky. V takovém případě je podle uvedeného ustanovení obecným soudem soud, „*v jehož obvodu měl v České republice poslední známé bydliště*“. Avšak v případě, že podle § 86 odst. 2 OSŘ určitá osoba „*nemá jiný příslušný soud v České republice, je možno uplatnit majetková práva u soudu, v jehož obvodu má majetek*“. Nakonec v případě zahraniční osoby je možné podat proti ní žalobu „*u soudu, v jehož obvodu je v České republice umístěn její závod nebo organizační složka jejího závodu*“⁹¹.

V praxi se však může stát, že zatímco z hlediska věcné příslušnosti by měl řízení vést soud krajský, v otázce místní příslušnosti se uplatňuje kritérium obecného soudu, kterým

⁸⁷ § 85 odst. 1 OSŘ

⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004

⁸⁹ § 85 odst. 3 OSŘ

⁹⁰ § 85 odst. 6 OSŘ

⁹¹ § 86 odst. 3 OSŘ

je v zásadě vždy soud okresní. Takovou kolizi řeší § 85a OSŘ a to tak, že „*je místně příslušný krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud účastníka*“.

Dalším typem místní příslušnosti je zvláštní příslušnost daná na výběr, kterou upravuje § 87 OSŘ. Ten uvádí výčet soudů, na které se může žalobce obrátit vedle soudu obecného, případně krajského soudu ve smyslu výše uvedeného § 85a OSŘ. Podle § 87 OSŘ se přitom může jednat např. o soud, v jehož obvodu „*má žalovaný své stálé pracoviště*“ nebo kde „*došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu újmy*“. Tento typ místní příslušnosti se uplatňuje jenom v řízení sporném, přičemž volbu soudu provádí výlučně žalobce, a to podáním žaloby u konkrétního soudu. Žalovaný mu nemůže zabránit učinit takovou volbu, může jenom uplatnit námitku místní nepříslušnosti soudu. Pokud žalovaný své právo volby nevyužije „*třeba i tím, že podá žalobu u soudu, který místně příslušný být vůbec nemůže, nepřísluší tuto volbu vykonat ani soudu, ani žalovanému*“⁹².

Posledním druhem místní příslušnosti z hlediska její vnitřní diferenciaci je výlučná zvláštní příslušnost ve smyslu § 88 OSŘ. Toto ustanovení vymezuje soudy, které musí v zákonem stanoveném případě vést řízení vždy, a to místo soudu obecného, krajského soudu, v jehož obvodu se nachází obecný soud a rovněž místo soudu vybraného žalobcem. To znamená, že výlučná příslušnost vylučuje jak příslušnost obecnou, tak i zvláštní příslušnost fakultativní. Podle výše uvedeného ustanovení může být výlučným soudem např. soud, který rozhodl o rozvodu, a to v případě, že se jedná o vypořádání společného jmění manželů po tomto rozvodu.

Z hlediska místní příslušnosti je pak důležitým právním institutem i institut tzv. „*prorogační doložky*“, který upravuje § 89a OSŘ. Jedná se o písemnou a předem uzavřenou dohodu účastníků řízení v případě, že toto řízení souvisí s podnikatelskými vztahy, které vyplývají z podnikatelské činnosti. Podstatou takové dohody je ujednání o místní příslušnosti konkrétního soudu odlišného od soudu, který by byl k takovému řízení

⁹² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 2. 2003, sp. zn. 5 Cmo 47/2003

příslušný podle zákona. Jedinou výjimkou je, že prorogační dohoda nesmí vylučovat příslušnost výlučného soud ve smyslu § 88 OSŘ.

Stejně jako v případě věcné příslušnosti i u příslušnosti místní platí, že aplikační přednost před obecnou úpravou v OSŘ má v případě nesporných řízení zvláštní úprava obsažena v ZŘS. Ten v § 4 zakotvuje obecné pravidlo, podle něhož „*pro řízení je příslušný obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná, nestanoví-li tento zákon jinak.*“ Tato obecná zásada je pak vyloučena zvláštní úpravou místní příslušnosti, obsažené ve zvláštní části ZŘS ve vztahu k jednotlivým typům řízení.⁹³

4.3.6. Zkoumání procesní podmínky místní příslušnosti soudu

Jak již bylo uvedené výše v oddílu 4.3.2. pojednávajícím o zkoumání procesní podmínky věcné příslušnosti, také v otázce zkoumání podmínky místní příslušnosti se uplatňuje výjimka z § 103 OSŘ projevující se v tzv. „zásadě trvání příslušnosti“ známé také jako „zásada *perpetuatio fori*“, jejíž podstata i v tomto případě spočívá v tom, že pro určení místně příslušného soudu jsou rozhodující okolnosti existující při zahájení řízení, a to až do jeho skončení. To znamená, že jakákoli pozdější změna těchto okolností je irelevantní a řízení povede až do jeho ukončení tentýž soud. I tady platí výše uvedená výjimka podle § 5 ZŘS.

Naproti příslušnosti věcné pro příslušnost místní podle § 105 odst. 1 OSŘ platí, že soud tuto podmínku řízení zkoumá „*jen do skončení přípravného jednání*“. Jelikož ale soud není povinen přípravné jednání provést, neučiní-li tak, zkoumá svou místní příslušnost jen před jednáním o věci jako takové (zkoumání místní příslušnosti je tedy ve smyslu § 115 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 118 odst. 1 OSŘ možné do okamžiku, kdy předseda senátu nebo samosoudce vyzve žalobce k přednesení žaloby nebo ji přečte on sám) nebo před vydáním meritorního rozhodnutí, rozhodne-li bez jednání. Později se takovému zkoumání může věnovat jenom k námitce účastníka, která však musí být uplatněna nejpozději při prvním jeho úkonu. Z výše uvedeného lze dovodit, že jestli soud

⁹³ JURÁŠ, M. *Působnost civilněprocesních předpisů a příslušnost soudů po 1. 1. 2014*. Právní rozhledy. 2014, č. 3, str. 90. ISSN 1210-6410

nevysloví nedostatek své místní příslušnosti ve shora zmíněných fázích řízení, později tak již učinit nemůže. To znamená, že v takovémto případě je soud povinen řízení vést až do konce a meritorně rozhodnout, a to i tehdy, není-li ve skutečnosti podle zákona místně příslušný. Tento zvláštní postup umožňuje tzv. zhojení nedostatku místní příslušnosti soudu, což má za následek, že soud, který původně nebyl místně příslušný k projednání a rozhodnutí věci se ex lege stává, a po zbytek řízení zůstává, soudem místně příslušným. Přitom ani v řízení opravném nelze následně namítat, že v prvním stupni rozhodl místně nepřislušný soud.

Nakonec i u místní příslušnosti lze aplikovat § 11 odst. 1 věta třetí OSŘ, podle něhož za věcně a rovněž místně příslušný soud je vždy považován soud, „jehož příslušnost již není možné podle zákona zkoumat nebo jehož příslušnost byla určena pravomocným rozhodnutím příslušného soudu.“ Není přitom podstatné, zda takové rozhodnutí bylo bez vad či nikoli.

4.3.7. Nedostatek procesní podmínky místní příslušnosti soudu

V případě zjištění místní nepřislušnosti, ke kterému může dojít jenom ve výše uvedených fázích řízení, je soud povinen učinit opatření k nápravě, protože se jedná o odstranitelný nedostatek podmínky řízení. Přitom § 104 odst. 2 OSŘ se aplikuje jenom tehdy, nemožno-li použít ustanovení § 105 OSŘ⁹⁴. Podle § 105 odst. 2 OSŘ v takové situaci soud vysloví svou nepřislušnost usnesením, po jehož právní moci postoupí věc příslušnému soudu. Je přitom přípustné podat proti tomuto usnesení odvolání, o kterém následně rozhoduje soud nadřízený právě soudu, který svou místní nepřislušnost vyslovil.

Soud, jemuž byla věc postoupena, je však oprávněn svou místní příslušnost popřít. V takovém případě předloží otázku příslušnosti (jestli o ní již nerozhodl odvolací soud) soudu, který je mu nadřízen. Rozhodnutí nadřízeného soudu je pak závazné pro účastníky i oba soudy, mezi nimiž spor o místní příslušnost vznikl. Je rovněž konečné, jelikož místní příslušnost je jím určena závazně i tehdy, bylo-li by takovéto rozhodnutí nesprávné, ale

⁹⁴ ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, str. 229. ISBN 978-80-7201-769-0

pravomocné. V této souvislosti je ještě potřeba zmínit, že ze soudní praxe vyplývá, že při užívání pojmu „nadřízený soud“ vychází OSŘ ve výše uvedených případech z organizačních vztahů soudní soustavy, ne ze vztahů instanční povahy. Proto tento pojem nelze ztotožňovat s pojmem „odvolací soud“.⁹⁵

Specifickým případem nedostatku procesní podmínky místní příslušnosti soudu je podle § 11 odst. 3 OSŘ situace, kdy jde o „věc, která patří do pravomoci soudů České republiky, ale podmínky místní příslušnosti chybějí nebo je nelze zjistit.“ V praxi se může jednat o situaci, kdy pravomoc soudů České republiky zakládá písemná dohoda smluvních stran uzavřená podle § 85 ZMPS. Zatímco pravomoc i věcná příslušnost soudu je zřejmá, nemusí být známé podmínky pro určení příslušnosti místní. V takovém případě je povinností Nejvyššího soudu České republiky, aby určil soud, který se bude věci zabývat, přičemž jeho rozhodnutí nesmí mít vliv na otázku věcné příslušnosti. Nejvyšší soud České republiky se touto otázkou zabývá na návrh účastníka nebo z podnětu věcně příslušného soudu, který po zahájení řízení zjistí nedostatek své místní příslušnosti a postupuje dále podle § 105 odst. 2 OSŘ. Výše uvedený postup potvrdil svým usnesením i Nejvyšší soud České republiky, podle něhož „dohoda, kterou účastníci zakládají pravomoc soudu určitého státu, nemusí obsahovat označení místně příslušného soudu určeného státu. Jestliže strany dohodou založily pravomoc českých soudů, ale podmínky místní příslušnosti chybějí nebo je nelze zjistit, postupuje se podle § 11 odst. 3 o. s. ř.“⁹⁶

V souvislosti s místní příslušností upravuje zákon v § 12 OSŘ i otázku tzv. delegace, čili změny místní příslušnosti, ke které dochází v případě, že je věc přikázána jinému soudu v rámci téhož stupně soudní soustavy. Důvodem k takovému postupu může být skutečnost, že příslušný soud nemůže „o věci jednat, protože jeho soudci jsou vyloučeni“⁹⁷. Tehdy se jedná o tzv. nutnou delegaci, kterou dochází jenom ke změně místní příslušnosti, jelikož daná věc se přikazuje vždy jinému soudu v rámci téhož stupně.⁹⁸ Důsledkem nutné delegace je pak skutečnost, že soud, jemuž byla takovými

⁹⁵ Stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 1996, sp. zn. Plsn 1/96, publikované v časopise Soudní rozhledy č. 5, 1996, str. 109. ISSN 1210-6410

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 524/2002

⁹⁷ § 12 odst. 1 OSŘ

⁹⁸ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 33. ISBN 978-80-7400-506-0

způsobem věc přikázána, už není oprávněn zkoumat svou místní příslušnost ve smyslu § 105 OSŘ. V opačném případě by se jednalo o postup v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny.⁹⁹

Druhým důvodem přikázání věci jinému než místně příslušnému soudu je v případě tzv. vhodné delegace skutečnost, že takovýto postup je vhodnější, především z hlediska hospodárnosti, rychlosti řízení a jeho účelnosti. „*Vhodná delegace je mimořádný procesní institut, který nesmí být nadužíván, neboť se jím zasahuje do ústavně zaručené zásady zákonného soudce*“.¹⁰⁰ Mohou ji sice navrhnout samotní účastníci nebo soud, jenž řízení vede, k samotnému přikázání věci jinému soudu by se však mělo přistupovat jen výjimečně a na základě závažných skutečností¹⁰¹.

Rozhodování o obou typech delegace formou usnesení ukládá § 12 odst. 3 OSŘ soudu nejbližše společně nadřízenému jako soudu příslušnému, tak i soudu, kterému má být tato věc přikázána. K předložení návrhu k delegaci však nemusí nutně dojít vždy, protože návrh na přistoupení k vhodné delegaci účastníkem řízení může být zneužit k obstrukci a protahování řízení. Prokáže-li se tato skutečnost, „*soud nepředkládá věc k rozhodnutí o takovém návrhu nejbližše společně nadřízenému soudu*“.¹⁰² Účastníci mají současně právo vyjádření k důvodům delegace vhodné a v případě obou druhů delegace také k soudu, jemuž by měla být daná věc přikázána, a to z důvodu, „*aby vhodnost takového postupu mohla být zvážena i z pohledu jejich poměrů; delegací totiž nesmí být navozen stav, který by se v poměrech některého z účastníků projevil zásadně nepříznivě*“.¹⁰³

Od delegace je potřeba odlišovat tzv. atrakci, která ale v české právní úpravě neexistuje. To znamená, že dnes v civilním soudnictví České republiky není možné, aby soud vyššího článku soudní soustavy převzal věc od soudu nižšího stupně a rozhodl místo

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 2. 1996, sp. zn. IV. ÚS 251/95

¹⁰⁰ JIRSA, J., TREBANICKÝ, P., KORBEL, F. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78g občanského soudního řádu podle stavu k 1.4. 2014.* 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. str. 81. ISBN 978-80-87109-39-7

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 4 Nd 392/2009

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 29 Nd 201/2008

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 4 Nd 392/2009

něho. V takovém případě by se jednalo o postup v rozporu se zákonem, jelikož podle čl. 38 odst. 1 Listiny „*příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.*“

4.3.8. *Námítky účastníků řízení*

Jedním ze základních práv účastníka řízení je také právo namítat nedostatek věcné příslušnosti soudu¹⁰⁴ nebo obdobně také nedostatek jeho příslušnosti místní¹⁰⁵. Uplatnění takové námítky však nenáleží žalobci, jelikož ten již podáním žaloby svou volbu projevil. Jiní účastníci oprávněni uplatnit námitku tak ale nemohou učinit kdykoli, jelikož zákon přesně specifikuje okamžik, dokdy mohou svou námitku uplatnit.

Námitku věcné nepřislušnosti je možné podat kdykoli, protože tuto podmínku řízení zkoumá soud podle § 104a odst. 1 OSŘ v kterékoli fázi řízení. Musí však obsahovat nejen upozornění na nedostatek věcné příslušnosti, ale také údaj o tom „ *které soudy jsou věcně příslušné a z jakých důvodů*“¹⁰⁶. V opačném případě k ní soud nepřihlíží. Naproti tomu námitku nedostatku místní příslušnosti je přípustné uplatnit nejpozději při prvním procesním úkonu daného účastníka, a to jenom v případě, že nebylo provedeno přípravné jednání. V opačném případě platí, že „*místní příslušnost zkoumá soud jen do skončení přípravného jednání*“¹⁰⁷. Z důležitých důvodů může soud účastníkovi na základě jeho žádosti poskytnout delší lhůtu k uplatnění námítky nedostatku místní příslušnosti, maximálně však v délce 30 dnů.

V případě, že žalovaný uplatní námitku nedostatku věcné příslušnosti nebo námitku místní nepřislušnosti soudu včas, čili ve shora uvedených fázích řízení, a tato námitka je důvodná, postupuje soud stejným způsobem, jako ve výše popsanych případech, kdy sám zjistí nedostatek své příslušnosti. V opačném případě, kdy je námitka nedůvodná nebo nebyla podána včas, by se jednalo o námitku neúčinnou, ke které by soud nepřihlížel a

¹⁰⁴ § 104a odst. 5 OSŘ

¹⁰⁵ § 105 odst. 4 OSŘ

¹⁰⁶ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 361. ISBN 978-80-7400-506-0

¹⁰⁷ § 105 odst. 1 OSŘ

tedy by o ní nemohl ani rozhodnout. Proto by soud vydal usnesení, kterým by takovou námitku zamítl.

5. Procesní podmínky na straně účastníků řízení

Ve smyslu § 90 OSŘ jsou účastníky řízení žalobce a žalovaný, jedná-li se o řízení sporné. V případě řízení nesporného, které lze zahájit i bez návrhu, má postavení účastníka podle § 6 ZŘS „*navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno*“, případně „*ten, kterého zákon za účastníka označuje*“.

Procesní podmínky na straně účastníků řízení lze považovat za předpoklady účastenství, které vymezují okruh subjektů způsobilých být účastníkem řízení, případně způsobilých před soudem samostatně jednat. S touto otázkou je úzce spojena také otázka způsobilosti být zástupcem a otázka oprávnění k zastupování. Takto vymezené procesní podmínky na straně účastníků řízení lze dovodit i z judikatury.¹⁰⁸

5.1. Způsobilost být účastníkem řízení

Způsobilost být účastníkem řízení, označována také jako procesní nebo procesněprávní subjektivita, je procesní podmínkou, jejíž zkoumání je v podstatě závislé na řešení otázky, které subjekty mohou být v postavení účastníka řízení. Odpověď nabízí § 19 OSŘ, který odkazuje do hmotněprávní oblasti, neboť podle něho má procesní subjektivitu každý subjekt, který disponuje také právní osobností, tedy subjektivitou v hmotněprávním slova smyslu. „*Tomu, kdo takovou podmínku nesplňuje, může způsobilost být účastníkem řízení přiznat pouze zákon*“.¹⁰⁹ Z uvedeného vyplývá, že způsobilost být účastníkem řízení se ne vždy plně nekryje s právní osobností. Proto tyto dva právní instituty nelze ztotožňovat.¹¹⁰

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2239/2009

¹⁰⁹ JIRSA, J., TREBANICKÝ, P., KORBEL, F. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78g občanského soudního řádu podle stavu k 1.4. 2014.* 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. str. 113. ISBN 978-80-87109-39-7

¹¹⁰ NIKODÝM, J. *Nad jedním soudním rozhodnutím.* Právní rozhledy. 1994, č. 4, str. 120. ISSN 1210-6410

Otázku právní osobnosti upravuje OZ¹¹¹, který v § 15 stanovuje, že „*právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti*“. Přitom podle § 17 odst. 1 OZ také platí, že nabývat práva a vykonávat je mohou jenom osoby, které jsou rovněž jediným subjektem, jemuž lze uložit povinnost a vymáhat od něj její splnění. Z toho tedy ve spojení s § 18 a § 21 OZ vyplývá, že procesní subjektivitou mohou být nadané jak fyzické, tak i právnické osoby, v neposlední řadě také stát.

V souladu s § 23 OZ v zásadě platí, že fyzické osoby nabývají způsobilost být účastníkem řízení narozením a pozbývají ji smrtí, případně prohlášením osoby za mrtvou. Je však možné, aby touto způsobilostí disponoval již tzv. nasciturus, čili dítě již počaté, ale ještě nenarozené. V souvislosti s nasciturem lze mluvit o tzv. podmíněné způsobilosti k právům a povinnostem, neboť platí, že na nasciturus se hledí jakoby dítě již bylo narozené jenom tehdy, narodí-li se živé a vyhovuje-li to jeho zájmům. „*Nenarodí-li se však jako živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo*“¹¹², a nemůže se tedy stát nositelem práv a povinností. To znamená, že „*okamžik nabytí jeho procesní subjektivity splyvá s okamžikem jeho početí, ale její účinky nastávají až jeho narozením*“¹¹³.

Z čl. 5 Listiny pak dále vyplývá, že každá fyzická osoba může zaujmout postavení účastníka řízení bez ohledu na věk, národnost, či jakékoli jiné skutečnosti, protože způsobilost mít práva a povinnosti představuje jedno ze základních lidských práv, které náleží každému člověku neomezeně a na rozdíl od právnických vytvořených lidmi vzniká u člověka zcela přirozeně.

Co se týče právnických osob, zde ve smyslu § 118 OZ platí, že disponují právní osobností a tedy mohou být účastníkem řízení „*od svého vzniku do svého zániku*“. Na tomto místě je tedy nutné zmínit dvě důležitá ustanovení OZ. Prvním z nich je § 126, podle něhož „*právnická osoba vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku*“ nebo dnem nabytí účinnosti zákona, jímž je právnická osoba zřizována, není-li v tomto zákoně stanoven pozdější den. Ve smyslu § 126 odst. 3 OZ může právnická osoba vzniknout také

¹¹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹² § 25 OZ

¹¹³ STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 41. ISBN 978-80-210-5062-4

díky rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo jiným zákonem stanoveným způsobem, který nevyžaduje zápis této osoby do veřejného rejstříku. Na druhé straně se jedná o § 185 a § 186, ze kterých vyplývá, že právnická osoba, která byla zapsaná ve veřejném rejstříku, zaniká dnem výmazu z něho. V případě, že ve veřejném rejstříku zapsána nebyla se tak děje skončením likvidace.

Ve vztahu k státu je pak důležité ustanovení § 21 OZ, podle něhož je stát v oblasti soukromoprávní považován rovněž za právnickou osobu. Ve sféře způsobilosti být účastníkem řízení tedy i pro něj platí stejná pravidla. *„Způsobilost být účastníkem řízení mají též cizí státy, samozřejmě za předpokladu, že jsou podrobeny pravomoci soudů ČR“*.¹¹⁴

Jak již bylo uvedeno výše, zákon může udělit způsobilost být účastníkem řízení i takovému subjektu, který by ji podle shora uvedených pravidel neměl. Z uvedeného lze tedy dovést, že procesní subjektivita má širší rozsah než právní osobnost, neboť *„jako účastník řízení mohou na základě výslovného zákonného zmocnění vystupovat i ti, kteří nejsou z hlediska hmotného práva osobou nebo státem“*¹¹⁵. Příkladem může být ustanovení § 35 OSŘ, zakládající procesněprávní subjektivitu státního zastupitelství, které jinak právní osobností nedisponuje, jelikož je organizační složkou státu.

5.1.1. Zkoumání procesní podmínky způsobilosti být účastníkem řízení a její nedostatek

Způsobilost být účastníkem řízení patří mezi nevyhnutelné podmínky účastenství, neboť osoba, která jí nedisponuje, nemůže nabýt postavení účastníka řízení a rovněž nemůže dojít k jednání mezi touto osobou, případně jejím zástupcem na straně jedné a soudem na straně druhé. *„Pokud by soud ve věci jednal a rozhodl, aniž by vyřešil otázku účastnické způsobilosti, zatížil by své rozhodnutí vážnou procesní vadou, která je*

¹¹⁴ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 107. ISBN 978-80-7400-107-9

¹¹⁵ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMUĚÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 60. ISBN 978-80-7400-279-3

*důvodem k podání žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. b) o. s. ř.*¹¹⁶ Rovněž představuje podmínku řízení, kterou je soud v souladu s § 103 OSŘ povinen zkoumat z úřední povinnosti kdykoli v průběhu řízení. Její nedostatek lze zařadit do kategorie neodstranitelného nedostatku, neboť zjistí-li soud nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení, bez dalšího řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ zastaví.

Uvedená charakteristika nedostatku procesněprávní subjektivity však platí jenom v případě, že tento nedostatek je dán v den zahájení řízení, což lze dovodit i z judikatury Nejvyššího soudu České republiky, který konstatoval, že „*neodstranitelný nedostatek podmínky řízení zakládá i skutečnost, že v žalobě je uveden jako účastník ten, kdo v okamžiku zahájení řízení způsobilost být účastníkem řízení neměl*“¹¹⁷. Neodstranitelný nedostatek podmínky řízení vedoucí k zastavení řízení vzniká také tehdy, je-li jako účastník řízení vdomě chybně označena organizační složka právnické osoby bez právní subjektivity¹¹⁸ nebo jenom orgán právnické osoby¹¹⁹. V takovém případě je vyloučeno, aby soud podle § 43 OSŘ návrh na zahájení řízení odmítl, protože zastavení řízení je nevyhnutné.¹²⁰

Jestli však účastník původně způsobilý jím být tuto způsobilost ztratí až v dalším průběhu řízení, např. proto, že dojde ke smrti fyzické nebo zániku právnické osoby, nejedná se o nedostatek procesní podmínky, ale o překážku v dalším postupu v řízení. V takovém případě je podle § 107 OSŘ na posouzení soudu, jestli bude vzhledem ke konkrétním okolnostem dané situace v řízení pokračovat ihned s tzv. procesním nástupcem nebo jestli řízení přeruší či úplně zastaví. „*Pro úvahu soudu o tom, zda v případě smrti žalobce v průběhu občanského soudního řízení má být řízení zastaveno anebo má být přerušeno či v něm pokračováno (§ 107 odst. 1 o. s. ř.), je zpravidla*

¹¹⁶ JIRSA, J., TREBANICKÝ, P., KORBEL, F. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78g občanského soudního řádu podle stavu k 1.4. 2014.* 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. str. 113. ISBN 978-80-87109-39-7

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1316/99

¹¹⁸ Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 1997, sp. zn. Cpjn 30/97, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 41/1997

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 1999, sp. zn. 20 Cdo 2380/98, publikované v časopise Soudní judikatura č. 4, 2000, str. 132 až 136. ISSN 1211-8362

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4184/2008

*rozhodující, dochází-li smrtí žalobce k zániku uplatněného nároku, nebo přechází-li tento nárok na dědice“.*¹²¹

Není-li pokračování možné vůbec, podle § 107 odst. 5 OSŘ „*soud řízení zastaví*“. Typicky se jedná o ta řízení, ve kterých jsou práva nebo povinnosti, o které v řízení jde, přímo vázaná na osobu účastníka, jenž ztratil procesněprávní subjektivitu, např. řízení, v němž se rozhoduje o omezení jeho svéprávnosti. V opačném případě pokračuje soud v řízení s tzv. procesními nástupci, o nichž rozhoduje z úřední povinnosti, a to formou usnesení. Třetí možností je, že je řízení přerušeno, a to tehdy, není-li možné pokračovat ihned. V takovém případě soud počká, až budou ukočeny procesy, jejichž výsledkem je určení procesních nástupců, kterými jsou podle § 107 OSŘ „*ti, kteří vstoupili do práv nebo povinností, o něž v řízení jde*“, byla-li účastníkem fyzická osoba, nebo „*ti, kteří po zániku právnické osoby vstoupili do jejich práv a povinností, popřípadě ti, kteří po zániku právnické osoby převzali práva a povinnosti, o něž v řízení jde*“.

V případě procesního nástupnictví pak podle § 107 odst. 4 OSŘ platí, že procesní nástupce „*musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jeho nástupu do řízení*“. To znamená, že řízení pokračuje od okamžiku, v jakém se nacházelo v době vzniku důvodu pro procesní nástupnictví. Přitom platí, že pokud k právnímu nástupnictví došlo v den zahájení řízení, stalo se tak po zahájení řízení.¹²²

Nedostatek podmínky řízení spočívající v nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení na jeho začátku však nelze zaměňovat s otázkou vady podání projevující se v nesprávném nebo neúplném označení žalovaného. Jedná se totiž o dva odlišné právní instituty.¹²³ O nesprávném označení lze mluvit tehdy, není-li možné na jeho základě přesně danou osobu identifikovat. Naopak o nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení lze mluvit jenom tehdy, je-li možné účastníka řízení bez pochybností identifikovat

¹²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2003, sp. zn. 22 Cdo 946/2003

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. 32 Odo 437/2004

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2245/99

a na základě této identifikace dojít k závěru, že daná konkrétní osoba není způsobilá být účastníkem řízení.

Uvedený závěr lze dovodit i ze soudní praxe. Příkladem může být usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 3. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2688/2000, podle něhož *„nepřesné označení žalovaného v žalobě nelze považovat za neodstranitelný nedostatek podmínky řízení ve smyslu § 104 odst. 1 o. s. ř.“* Proto *„nesprávnost nebo neúplnost žaloby co do nesprávnosti nebo neúplnosti označení účastníků je důvodem postupu podle ustanovení § 43 o.s.ř. Nedostatek podmínky řízení ve smyslu § 104 o.s.ř. tudíž není vadou žaloby z hlediska její správnosti či úplnosti a taková vada žaloby naopak nepředstavuje nedostatek podmínky řízení“*. Z uvedeného judikátu lze dovodit závěr, že pro vadu podání rozhodně není namístě zastavit řízení. V opačném případě by se jednalo o odepření spravedlnosti. Avšak jestli po vyjádření účastníka na základě výzvy soudu podle § 43 OSŘ možno dovodit, že podaný návrh směřuje proti subjektu bez procesněprávní subjektivity, vzniká neodstranitelný nedostatek podmínky řízení, který vede k jeho zastavení podle § 104 odst. 1 OSŘ.

Vzhledem k poměrně tenké hranici mezi posouzením vady podání a posouzením nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení je i v souladu s judikaturou vždy potřeba zkoumat návrh jako celek a nepřístupovat automaticky k zastavení řízení nebo naopak k postupu podle § 43 OSŘ. Z názoru soudní praxe lze jako příklad rozdílnosti zdánlivě jednoznačných situací uvést případ, kdy je za žalovaného označena jen organizační složka státu a ne stát samotný přesto, že organizační složka za stát jenom jedná a sama účastníkem být nemůže. Z judikatury vyplývá, že lze-li z návrhu na zahájení řízení dovodit, že žalobce svůj nárok vědomě uplatňuje proti organizační složce státu a ne proti státu samotnému, nejedná se o vadu žaloby. Proto soud řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ zastaví pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení.¹²⁴ Naopak lze-li na základě návrhu dospět k závěru, že žalobce uplatňuje nárok vůči státu, ale za žalovaného chybně označil jeho organizační složku, jedná se jenom o vadu žaloby, *„o jejíž odstranění je soud povinen se pokusit postupem podle § 43 OSŘ. V takovém případě nelze zastavit řízení pro*

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2611/2005

nedostatek způsobilosti označené organizační složky státu být účastníkem řízení“.¹²⁵ Současně je soud povinen účastníka poučit o následcích, které nastanou, nevyhoví-li výzvě podle § 43 OSŘ.¹²⁶ K uvedenému je potřeba uvést také vyjádření Nejvyššího soudu České republiky, podle něhož „Ústavní soud - i aktuálně – neshledává ve věcech, v nichž je označena jako žalovaný pouze organizační složka státu, důvod k zastavení řízení bez dalšího a požaduje po obecných soudech postup podle § 43 o. s. ř.“¹²⁷

Obdobně je důležité nezaměňovat právní institut způsobilosti být účastníkem řízení s institutem věcné legitimace, kterou se rozumí hmotněprávní poměr účastníka řízení k projednávané věci. Proto za věcně legitimovaného lze obecně považovat toho účastníka řízení, který je v hmotněprávním smyslu nositelem subjektivního práva nebo povinnosti, o nichž je úlohou soudu rozhodnout. Rozlišujeme přitom aktivní věcnou legitimaci v případě žalobce nebo navrhovatele, svědčí-li mu právo, jehož ochranu požaduje a pasivní věcnou legitimaci, jejímž nositelem je žalovaný, resp. odpůrce v případě, že je skutečným nositelem povinnosti, jejíž splnění nebo určení je požadováno. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že zatímco nezpůsobilost být účastníkem řízení je neodstranitelným nedostatkem podmínky řízení, který vede k zastavení řízení, pouhý nedostatek věcné legitimace vede k zamítnutí žaloby v podobě rozhodnutí soudu ve věci samé. Nedostatek věcné legitimace tedy není možné považovat za nedostatek podmínky řízení.¹²⁸

5.2. Procesní způsobilost

Pod pojmem „procesní způsobilost“, který označuje další z kategorie procesních podmínek na straně účastníka, rozumíme způsobilost účastníka řízení samostatně činit v řízení před soudem procesní úkony. Proto je-li účastník řízení plně procesně způsobilý, může před soudem právně jednat zcela samostatně. Přitom lze říct, že „*způsobilost být účastníkem řízení je předpokladem procesní způsobilosti*“¹²⁹. Z toho vyplývá, že každý,

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2005, sp. zn. 33 Odo 699/2004, publikované v časopise Právní rozhledy č. 6, r. 2006, str. 232. ISSN 1210-6410

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 22/03

¹²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2005, sp. zn. 28 Cdo 1757/2004

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 217/2004

¹²⁹ SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, a.s., 2006, str. 294. ISBN 80-86861-09-0

kdo disponuje procesní způsobilostí, je také nositelem způsobilosti být účastníkem řízení. Toto pravidlo však neplatí obráceně, neboť osoba, která má postavení účastníka řízení, nemusí být automaticky nadána také způsobilostí před soudem samostatně právně jednat. Z charakteru procesní způsobilosti u konkrétního účastníka lze proto vyvodit, jestli může soud jednat přímo s účastníkem, nebo jenom s jeho procesním zástupcem.

Obdobně jako v případě způsobilosti být účastníkem řízení, i u procesní způsobilosti vymezuje okruh procesně způsobilých účastníků občanské právo hmotné, neboť z § 20 OSŘ vyplývá, že rozsah procesní způsobilosti je dán rozsahem svéprávnosti dané osoby, která je upravena v § 30 OZ. Z tohoto ustanovení lze vyvodit, že procesní způsobilost nabývá člověk především dosažením zletilosti v okamžiku dovršení osmnácti let věku. Dříve se tak může stát přiznáním svéprávnosti ze strany soudu nebo uzavřením manželství. Podle § 672 odst. 2 OZ může platné manželství „uzavřít nezletilý starší 16 let jen s povolením soudu. Manželství uzavřené nezletilou osobou starší 16 let bez povolení soudu je sice neplatné, to však nic nemění na skutečnosti, že zletilosti se nabývá i uzavřením neplatného manželství“.¹³⁰ Navíc, jak vyplývá z § 30 OZ, nabytá svéprávnost zůstává zachována i tehdy, jestli manželství později zanikne.

Také v dalších případech, které nelze podřadit pod žádnou z uvedených kategorií, je možné disponovat alespoň částečnou procesní způsobilostí. Konkrétně nezletilý jedinec může ve smyslu ustanovení § 31 OZ před soudem samostatně činit takové procesní úkony, které jsou svou povahou přiměřené „rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku“ nebo může před soudem samostatně jednat v míře svéprávnosti, jež byla nezletilému dítěti potvrzena v souladu s § 33, § 34 nebo § 35 OZ, čili např. v případě jeho samostatného podnikání nebo závislé práce.

V praxi je však potřeba zohledňovat rozdíl mezi složitostí procesních úkonů a některých právních jednání hmotněprávní povahy, především tehdy, není-li účastník řízení plně svéprávný. Jedná se o případy, kdy rozsah svéprávnosti sice umožňuje jistá hmotněprávní jednání, avšak „samostatné jednání před soudem je zpravidla složitější,

¹³⁰ GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., STAVINHOVÁ, J. *K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých*. Právní rozhledy. 1997, č. 2, str. 53. ISSN 1210-6410

*náročnější a nedostatek věku by mohl v takových případech zabránit nezletilému v účelném bránění jeho práv v soudním řízení*¹³¹. Proto dojde-li v řízení před soudem k takové situaci, je předseda senátu podle § 23 OSŘ oprávněn rozhodnout, že taková fyzická osoba „*musí být v řízení zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem*“.

Tomuto rozhodnutí by však měla předcházet úvaha o tom, zda je uvedený postup nezbytně nutný a přihlédnout při tom ke všem okolnostem daného případu a ne aplikovat toto ustanovení paušálně pokaždé, když je účastníkem řízení nezletilá osoba, protože „*tuto situaci je třeba striktně odlišovat od povinného zastoupení nezletilých, kteří nemají v řízení procesní způsobilost*“¹³². V tomto směru vyslovil svůj názor také Nejvyšší soudu České republiky, podle něhož nezletilá osoba ve věku třinácti let je sice způsobilá uzavřít smlouvu o přepravě osob prostřednictvím městské hromadné dopravy, rozhodně však nedisponuje procesní způsobilostí pro řízení vyplývající z takové smlouvy. Proto by měl soud jednat se zákonným zástupcem takové osoby bez vydání usnesení na základě § 23 OSŘ.¹³³ S tímto názorem se však neztotožňuje celá odborná veřejnost¹³⁴, protože podle některých názorů platí, že je-li nezletilý procesně způsobilý k uzavření smlouvy, měl by být způsobilý také pro řízení z ní vyplývající. V takovém případě by měl tedy jednat buďto samostatně, nebo by měl být zastoupen zástupcem ve smyslu § 23 OSŘ.

Jak již bylo uvedeno výše, procesní způsobilost účastníka řízení je závislá na jeho svéprávnosti. Proto dojde-li za života účastníka k omezení jeho svéprávnosti v souladu s § 55 a následujícími OZ, např. z důvodu stížení takového člověka duševní poruchou, která nemá jen přechodný charakter¹³⁵, projeví se tato změna i ve sféře jeho procesní způsobilosti, neboť jak již bylo uvedené výše, § 20 odst. 1 OSŘ stanovuje, že „*každý může před soudem jako účastník samostatně právně jednat v tom rozsahu, v jakém je svéprávný*“.

¹³¹ ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha, Leges, 2015, str. 120. ISBN 978-80-87576-78-6

¹³² ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M. *Účastenství v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha, Leges, 2015, str. 121. ISBN 978-80-87576-78-6

¹³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2775/2005

¹³⁴ VRCHA, P. *K procesní způsobilosti nezletilé osoby (tzv. „černého pasažéra“) v soudním řízení o plnění z uzavřené smlouvy o přepravě osob*. Soudní rozhledy. 2006, č. 11, str. 412. ISSN 1210-6410

¹³⁵ § 57 odst. 1 OZ

měla „představovat *ultima ratio*, tedy nejzazší možnost postupu v případě, že duševní choroba brání člověku právně jednat“¹³⁶. Přistoupení k ní vyplývá především z požadavku, aby plně svéprávná osoba disponovala jistou intelektuální vyspělostí a neporušeností vůle. Je přitom potřeba odlišit tento způsob omezení svéprávnosti od omezení *ex lege*, typické především pro nezletilé děti¹³⁷ z důvodu nedostatku věku.

Vzhledem k výše uvedenému lze tedy shrnout, že fyzické osoby plně svéprávné disponují také plnou procesní způsobilostí. Je-li jejich svéprávnost omezena, ať už *ex lege* nebo *ex actu*, ve stejném rozsahu dochází také k omezení způsobilosti před soudem samostatně právně jednat. Nakonec nezletilé děti jsou procesně způsobilé jenom v takovém rozsahu, v jakém jsou schopné samostatně jednat ve smyslu § 31 OZ, případě v souladu s § 33, § 34 nebo § 35 OZ.

„U právnických osob se právní subjektivita a svéprávnost nerozlišují, proto u nich splývá i způsobilost být účastníkem se způsobilostí procesní“.¹³⁸ S otázkou způsobilosti před soudem samostatně právně jednat je však úzce spojená otázka jednání jménem právnické osoby upravená v § 21 OSŘ, resp. jménem státu ve smyslu § 21a OSŘ. Oba případy nepředstavují jednání v zastoupení právnické osoby, ale jednání jejím jménem, neboť právnická osoba a ve smyslu § 21 OZ také stát, představuje umělý, právem vytvořený útvar, který proto sám jednat nemůže. Tato skutečnost se navenek projevuje také v tom, že fyzická osoba jednající jménem osoby právnické, resp. státu, se neprokazuje plnou mocí, ale pověřením, případně listinou prokazující postavení statutárního zástupce. Rovněž pro tuto fyzickou osobu neplatí právní úprava procesního zastoupení, nýbrž její jednání se řídí ustanoveními platnými pro účastníky řízení. Uvedené skutečnosti však právnické osobě nebrání ve zvolení procesního zástupce, který může jednat tak jako při každém jiném zastoupení na základě plné moci. V tomto směru však Ústavní soud České republiky zdůraznil, že je potřeba rozlišovat zákonné pověření

¹³⁶ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 61. ISBN 978-80-7400-279-3

¹³⁷ § 30 odst. 1 OZ a *contrario*

¹³⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 132. ISBN 978-80-7502-076-5

zaměstnance právnické osoby jednat za ní ve smyslu § 21 OSŘ a plnou moc udělenou zmocněnci podle § 28 OSŘ.¹³⁹

§ 21 OSŘ obsahuje výčet osob, které jsou oprávněné jednat za právnickou osobu. Predevším je to člen statutárního orgánu, může se však jednat také o zaměstnance nebo člena právnické osoby, o vedoucího jejího odštěpného závodu, případně o prokuristu. V každém případě však může vůli právnické osoby před soudem současně reprezentovat jenom jediná osoba, která je navíc povinná prokázat soudu své oprávnění k takové činnosti. Další omezení formulováno v § 21 odst. 4 OSŘ pak brání v jednání za právnickou osobu tomu, „jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby“. Specifickou situaci řeší OSŘ v § 21 odst. 3, podle něhož v případě nucené správy jedná za právnickou osobu nucený správce s postavením statutárního orgánu, případně nuceným správcem pověřený zaměstnanci. Obdobně je tomu v případě likvidace, kdy postavení statutárního orgánu nabývá podle § 193 OZ likvidátor. Přitom postup jak nuceného správce, tak i likvidátora je stejný jako v případě jednání jiných osob, jednajících jménem právnické osoby.

Výběr vhodné jednající osoby je vnitřní záležitostí samotné právnické osoby. Neučiní-li však takové rozhodnutí, případně je-li rozporuplné, kdo je touto osobou a současně hrozí prodlení, podle § 29 odst. 2 OSŘ předseda senátu rozhodne o ustanovení opatrovníka této právnické osobě.

V případě státu procesněprávní úprava rozlišuje, „kdo za stát jako účastníka řízení před soudem vystupuje a kdo vykonává potřebné procesní úkony“¹⁴⁰, čili kdo za něj právně jedná. Rozdíl spočívá v tom, že zatímco vystupování za stát se vztahuje k oprávněné organizační složce státu, jeho jménem jedná konkrétní osoba, jež je oprávněna činit jednotlivé procesní úkony. Vystupování za stát před soudem upravuje § 21a odst. 1 OSŘ, podle něhož rozlišujeme dvě kategorie subjektů. První z nich představuje Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, který, jak již plyne z jeho

¹³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2003, sp. zn. I. ÚS 554/02

¹⁴⁰ DAVID, L., IŠTVÁNEK F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, str. 88. ISBN 978-80-7357-460-4

názvu, vystupuje za stát v případech vymezených zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů. Ve všech ostatních případech vystupuje příslušná organizační složka státu určena zvláštním předpisem. Co se týče jednání jménem státu v prvním případě ho podle § 21a odst. 2 OSŘ provádí zaměstnanec Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových pověřený jeho generálním ředitelem. V ostatních případech tak v souladu s § 21a odst. 3 OSŘ činí vedoucí organizační složky státu nebo jím pověřený zaměstnanec.

Obdobně jako v případě jakékoli právnické osoby i v případě státu platí stejné požadavky na jednající fyzickou osobu, která ani tady není v žádném případě procesním zástupcem. Je povinna soudu prokázat své oprávnění k jednání, její zájmy nesmí rozporovat zájmy státu a v neposlední řadě i tady je nevyhnutelné, aby jménem státu jednala současně jenom jedna osoba. Stejně podmínky podle § 21b OSŘ vážou i osobu jednající za obec nebo vyšší uzemně samosprávný celek, kterou podle uvedeného ustanovení může být „*ten, kdo je podle zvláštního zákona oprávněn je zastupovat navenek, nebo jejich zaměstnanec, který tím byl touto osobou pověřen*“.

Nakonec je potřeba zmínit, že „*ačkoli tak § 20 OSŘ výslovně neurčuje, je možné i procesní způsobilost přiznat nad rámec hmotného práva*“¹⁴¹, umožňuje-li to explicitně ustanovení zákona. Jako příklad může sloužit § 481 odst. 2 ZŘS, podle něhož je v řízení o navrácení dítěte, v případě jeho mezinárodního únosu, plně procesně způsobilý rodič dítěte, který ještě není zletilý, ale dosáhl již alespoň 16 let věku.

5.2.1. Zkoumání procesní podmínky procesní způsobilosti a její nedostatek

Procesní způsobilost je stejně jako způsobilost být účastníkem řízení procesní podmínkou, kterou soud podle § 103 OSŘ z úřední povinnosti zkoumá kdykoli v průběhu řízení. Oba zmíněné právní instituty mají společné také to, že „*obě tyto podmínky musí existovat již v okamžiku zahájení řízení*“¹⁴², v opačném případě je soud povinen pro

¹⁴¹ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMUEÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 63. ISBN 978-80-7400-279-3

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 25 Cdo 3499/2009

nedostatek procesní podmínky řízení zastavit¹⁴³. Předpokladem pro zastavení řízení z důvodu nedostatku procesní způsobilosti však musí být skutečnost, že procesně nezpůsobilý účastník není řádně v souladu se zákonem zastoupen.

Nedostatek procesní způsobilosti na rozdíl od nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení řadíme do kategorie odstranitelného nedostatku podmínky řízení, neboť učiní-li soud ve smyslu § 104 odst. 2 OSŘ vhodná opatření a takové opatření odstraní původní nedostatek procesní podmínky, soud může v řízení pokračovat a meritorně rozhodnout. Naopak v případě svého neúspěchu je povinen řízení zastavit. „*Zvláštnost spočívá v tom, že soud učiní vhodná opatření k odstranění tohoto nedostatku i bez součinnosti účastníků*“.¹⁴⁴ Cílem opatření soudu, které učiní v případě procesní nezpůsobilosti účastníka, je zabezpečit, aby byl účastník podle § 22 a následujících OSŘ řádně zastoupen vzhledem ke konkrétní situaci zákonným zástupcem, opatrovníkem nebo zmocněncem. Nesplní-li soud tuto svou povinnost a přesto v řízení pokračuje, a dokonce meritorně rozhodne, je taková absence řádného zastoupení důvodem pro napadení vydaného rozhodnutí žalobou pro zmatečnost v souladu s § 229 odst. 1 písm. c) OSŘ.

Vhodná opatření k odstranění procesní nezpůsobilosti může soud učinit jak na počátku řízení, kdy procesně nezpůsobilá osoba nabyde postavení účastníka, neboť procesní nezpůsobilost nemá vliv na jeho procesněprávní subjektivitu, tak i později, ztratí-li účastník řízení svou procesní způsobilost zcela nebo částečně v průběhu řízení, které je možné za tímto účelem podle § 109 odst. 1 písm. a) OSŘ přerušit do doby, než bude vzniklý nedostatek odstraněn. Povinnost přerušit řízení však nevzniká, má-li takový účastník řízení zmocněnce, kterému plnou moc udělil v době, kdy ještě disponoval k tomu potřebnou svéprávností.

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 33 Odo 1002/2003

¹⁴⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 187. ISBN 978-80-7380-571-5

5.3. Řádné zastoupení účastníka řízení

S právním institutem procesní způsobilosti je úzce spojen institut procesního zastoupení, protože v průběhu řízení před soudem může dojít k mnoha situacím, kdy účastník řízení nemůže nebo nechce před soudem jednat sám. V takových případech je potřeba, aby byl účastník řízení řádně zastoupen, přičemž rozlišujeme tři typy procesního zastoupení, a to zastoupení na základě zákona, na základě rozhodnutí a na základě plné moci.

Zastoupení podle procesního práva představuje procesněprávní institut, který se projevuje ve vzniku procesněprávních vztahů dvojího typu. Na jedné straně jsou to vztahy, vznikající mezi zastoupeným účastníkem a zástupcem, který za něj před soudem jedná. Na straně druhé pak vznikají vztahy těchto dvou subjektů k soudu a ostatním subjektům, které se nějakým způsobem řízení před soudem účastní. Obsahem uvedených vztahů jsou procesní práva a procesní povinnosti těchto subjektů. Jedná se o zastoupení přímé, což se projevuje v tom, že práva a povinnost vznikající z procesních úkonů, které činí zástupce, vznikají přímo zastoupenému.

5.3.1. Zastoupení na základě zákona

Není-li účastník řízení procesně způsobilý, v souladu s § 22 OSŘ musí být zastoupen na základě zákona, a to zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. Takové zastoupení se přitom váže jenom na procesní způsobilost účastníka, ne na jeho procesněprávní subjektivitu. To znamená, že účastník nadále disponuje způsobilostí být účastníkem řízení a zůstává proto v pozici účastníka. Navíc jeho zástupce nebo opatrovník toto postavení nenabývá.

Při určení zákonného zástupce se opět prolíná právní úprava procesněprávní s úpravou hmotněprávní, protože právě OZ určuje, kdo je zákonným zástupcem procesně nezpůsobilého účastníka jehož svéprávnost je omezena. Typicky jsou procesně nezpůsobilými účastníky řízení nezletilé děti, za které před soudem právně jednájí jejich

zákonní zástupci v případech, že dané jednání převyšuje jejich rozumovou a volní vyspělost anebo jejich svéprávnost ve smyslu § 33, § 34 nebo § 35 OZ. V takovém případě jsou zákonnými zástupci především jejich rodiče¹⁴⁵, případně osvojitelé s rodičovskou odpovědností¹⁴⁶ nebo opatrovník, který je v zákonem stanovených případech jmenovaný soudem¹⁴⁷. Soud může dítěti jmenovat podle § 892 OZ i tzv. kolizního opatrovníka, a to tehdy, hrozí-li střet zájmů mezi rodičem a dítětem nebo mezi zájmy dětí těchto rodičů. Nakonec z 878 odst. 2 OZ vyplývá, že osobou, kterou může být nezletilé dítě před soudem ze zákona zastupováno, je také soudem jmenovaný poručník.

Nejenom nezletilé dítě však může být před soudem zastupováno zákonným zástupcem, jelikož § 55 a následující OZ umožňují omezení svéprávnosti, což má vzhledem k zákonnému vymezení procesní způsobilosti za následek také omezení způsobilosti účastníka před soudem samostatně jednat. V takovém případě je podle § 62 OZ zákonným zástupcem účastníka s omezenou svéprávností opět opatrovník jmenovaný soudem.

V souvislosti se zákonným zastoupením lze zmínit i již výše uvedené ustanovení § 23 OSŘ, které upravuje jakousi procesněprávní pojistku, jejímž účelem je chránit práva účastníka řízení před případným poškozením v situaci, ve které by mu sice rozsah zachované svéprávnosti dovoľoval samostatně jednat, ačkoli požadované procesní úkony by pro něj byly zřejmě příliš obtížné. V takové situaci je předseda senátu oprávněn rozhodnout, že účastník řízení bude zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem.

Ve všech výše uvedených případech pak platí, že zákonného zástupce účastníka soud neustanovuje, jenom s ním jedná místo procesně nezpůsobilého účastníka.

Vznikne-li v průběhu řízení potřeba zákonného zastoupení účastníka řízení, stávají se vedle všech ostatních podmínek řízení procesními podmínkami také způsobilost zástupce být zástupcem a jeho oprávnění k zastupování. To znamená, že v souladu s §

¹⁴⁵ § 892 OZ

¹⁴⁶ § 832 odst. 2 OZ

¹⁴⁷ § 943 OZ

103 OSŘ je soud v průběhu celého řízení povinen zkoumat, zda jsou i tyto podmínky řízení splněny a zda nedošlo k jejich změně.

*„Nemá-li fyzická osoba, která ve sporu nebo jiné právní věci nemůže samostatně jednat před soudem, zákonného zástupce nebo nemůže-li ji zákonný zástupce v řízení zastupovat, jde o nedostatek podmínky řízení“.*¹⁴⁸ To samé platí v případě nedostatku oprávnění k zastupování, o kterém lze mluvit např. tehdy, není-li osoba zákonného zástupce oprávněna k zastupování ve smyslu hmotného práva. V obou případech se jedná o odstranitelný nedostatek procesní podmínky, proto je soud podle § 104 odst. 2 OSŘ povinen učinit vhodná opatření k nápravě. Konkrétně může takovému účastníkovi jmenovat opatrovníka, je-li tu nebezpečí z prodlení nebo v opačném případě dát příslušnému opatrovnickému soudu podnět k tomu, aby ho jmenoval sám. Neodstranění uvedeného odstranitelného nedostatku podmínky řízení by vedlo k zastavení řízení podle § 104 odst. 2 OSŘ.

5.3.2. Zastoupení na základě rozhodnutí soudu

Druhým způsobem zastoupení je zastoupení na základě rozhodnutí soudu. Od zákonného zastoupení se liší především v tom, že zástupce, kterým je opatrovník, ustanovuje pro dané řízení soud. Jedná se přitom o tzv. procesního opatrovníka odlišného od opatrovníka ve smyslu hmotněprávním, což znamená, že je soudem ustanoven jen pro dané konkrétní řízení, čili *ad hoc*. Uvedený způsob procesního zastoupení je upraven v § 29 a následujících OSŘ a rovněž v právních normách upravujících jednotlivé řízení.

Procesní opatrovník je účastníkovi ustanoven soudem především v případech, že není procesně způsobilý, a tedy jeho zastoupení je nutné, nemůže však být zastoupen na základě zákona, protože zákonného zástupce nemá nebo se např. nemůže k soudu dostavit a současně hrozí nebezpečí z prodlení. Neexistuje-li hrozba nebezpečí z prodlení, soud, který řízená vede, neustanoví opatrovníka sám, ale k určení opatrovníka v samostatném řízení vyzve soud, jenž je k tomu příslušný. Jedná se o případy, kdy potřebu jmenování

¹⁴⁸ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 138. ISBN 978-80-7400-107-9

opatrovníka stanoví zvláštní zákon. Příkladem může být opatrovnícké řízení (§ 44 a následující ZŘS) nebo řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (§ 466 a následující ZŘS).

Další případy jmenování procesního opatrovníka vymezuje § 29 odst. 3 OSŘ, podle kterého soud nemusí vzniklou situaci řešit primárně tímto způsobem, neboť se jedná o situace, kdy účastník řízení nevyhnutně nemusí být procesně nezpůsobilý. Zmíněné ustanovení totiž uvádí, že v uvedených případech jmenuje soud opatrovníka tehdy, „*pokud neučiní jiná opatření*“. Fakultativně tedy může být opatrovník účastníkovi řízení jmenován, není-li známý pobyt účastníka, nedisponuje-li tzv. postulační způsobilostí, čili není schopen se srozumitelně vyjadřovat, dále tehdy, trpí-li účastník duševní poruchou anebo „*z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení*“.

Otázce jmenování opatrovníka účastníkovi neznámého pobytu se opakovaně věnoval také Ústavní soud České republiky. Ten v několika nálezech zdůrazňuje, že „*ustanovení opatrovníka účastníku řízení, jehož pobyt není znám, musí předcházet šetření o tom, zda jsou dány předpoklady pro postup v řízení, či zda není možno použít jiné opatření*“¹⁴⁹. Je přitom potřeba nezaměňovat pojmy pobyt, trvalý pobyt a bydliště, protože i účastník, který má bydliště nebo trvalý pobyt, může být neznámého pobytu. Má se totiž za to, že v civilním procesu je účastník neznámého pobytu tehdy, kdy „*žádné takové místo, kde by bylo lze účastníka zastihnout, není soudu známo*“¹⁵⁰.

Jak již bylo uvedeno výše v podkapitole 5.2., ustanovení § 29 odst. 2 OSŘ umožňuje jmenovat opatrovníka také právnické osobě, což potvrzuje i soudní praxe. Nejvyšší soud České republiky v této souvislosti judikoval, že „*v případě, že tu není osoba oprávněná jednat za účastníka řízení, který je právnickou osobou, je povinností soudu - bez ohledu na to, zda za právnickou osobu případně učinil někdo procesní úkon neoprávněně - ustanovit účastníku řízení opatrovníka podle ustanovení § 29 odst.2 o.s.ř.; k ustanovení opatrovníka soud přistoupí, i když takové opatření nebylo navrhováno (ostatně, účastník,*

¹⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000

¹⁵⁰ HORÁK, P., HROMADA, M. *Civilní proces s účastníkem neznámého pobytu*. Právní rozhledy. 2007, č. 6, str. 196. ISSN 1210-6410

*který je právníčkou osobou, sám sobě ustanovení opatrovníka podle ustanovení § 29 odst.2 o.s.ř. ani navrhnout nemůže, není-li tu nikdo, kdo by byl oprávněn za něho jednat)*¹⁵¹.

§ 30 OSŘ upravuje i specifický případ ustanovení zástupce účastníka soudem, který není ani opatrovníkem, ani účastníkem zvoleným zmocněncem na základě plné moci. Podle tohoto ustanovení platí, že jestli se jedná o účastníka, jenž splňuje podmínky osvobození od soudních poplatků vymezené v § 138 OSŘ, může soud požádat o ustanovení zástupce, který má následně postavení zmocněnce. Účelem takového postupu je zejména ochrana rovnosti účastníků řízení, protože se „*nejedná o situaci, kdy by účastník nemohl v řízení samostatně jednat, tomu nic nebrání, jeho finanční situace však brání tomu, aby si dovolil zastoupení*“¹⁵². Je přitom povinností soudu účelně a dostatečně konkrétně o této možnosti účastníka poučit, a to „*v případě, že buď vyjde v řízení najevo, že je zde u účastníka předpoklad pro postup dle § 30 OSŘ, nebo svým postojem či vyjádřením dá účastník najevo, že by zástupce dle § 30 OSŘ potřeboval, ale jeho žádost byla učiněna procesně nejednoznačným způsobem*“¹⁵³.

Nakonec potřeba jmenování opatrovníka soudem vyplývá i z ustanovení zákonů upravujících konkrétní řízení, především řízení nesporná. Příkladem může být § 37 ZŘS, podle něhož lze jmenovat opatrovníka účastníkovi, který je posuzován v řízení o svéprávnosti. Zajímavostí uvedeného ustanovení je, že i přes jmenování opatrovníka umožňuje účastníkovi, aby si „*zvolil zmocněnce, a to i bez souhlasu opatrovníka*“.

Ve všech výše uvedených případech je jmenováním opatrovníka sledován společný cíl, a to chránit práva a zájmy zastoupeného účastníka, který o ně nemůže momentálně pečovat sám. Zastoupení na základě rozhodnutí soudu však trvá jen po dobu existence důvodu pro ustanovení opatrovníka. Jakmile tento důvod pomine, opatrovnictví zanikne

¹⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 8. 2012, sp. zn. 21 Cdo 2190/2011

¹⁵² SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMUĚÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 68. ISBN 978-80-7400-279-3

¹⁵³ HROMADA, M., HORÁK, P. *Poučovací povinnost soudu I. stupně v nalézacím řízení sporném*. Právní rozhledy. 2003, č. 10, str. 489. ISSN 1210-6410

a soud jedná přímo se samotným účastníkem.¹⁵⁴ Pro soudem ustanoveného zástupce pak platí, že je ve stejném postavení jako jakýkoli zástupce na základě plné moci udělené pro celé řízení s výjimkou případu, že byl soudem ustanoven jen pro určité procesní úkony. Je přitom důležité dbát na řádné jmenování opatrovníka především tehdy, není-li znám pobyt účastníka nebo nebylo-li úspěšné doručení na známou adresu v zahraničí. Nejsou-li ke jmenování v uvedených případech splněny zákonné předpoklady, jedná se o důvod pro podání žaloby pro zmatečnost ve smyslu § 229 odst. 1 písm. h) OSŘ.

V případě, že v průběhu řízení dojde ke vzniku procesního zastoupení účastníka na základě rozhodnutí soudu, „*i procesní způsobilost zástupce účastníka se řadí k procesním podmínkám*“¹⁵⁵. Totéž platí o jeho oprávnění k zastupování. Z toho vyplývají dvě důležité skutečnosti. První z nich je povinnost soudu zkoumat podle § 103 OSŘ splnění těchto podmínek a jejich případné změny kdykoli v průběhu celého řízení, druhá spočívá v povinnosti učinit dle § 104 odst. 2 OSŘ vhodná opatření, zjistí-li soud nedostatek některé z těchto dvou podmínek řízení, který má charakter nedostatku odstranitelného. Vhodným opatřením může být v uvedené situaci jmenování nového opatrovníka, který naplňuje všechny zákonem stanovené předpoklady. Je-li tato snaha soudu neúspěšná, je povinen řízení zastavit. V opačném případě může v projednávání věci pokračovat a meritorně v ní rozhodnout.

5.3.3. Zastoupení na základě plné moci

Nakonec může být účastník řízení, bez ohledu na to, zda je fyzickou či právnickou osobou, zastoupen na základě svého vlastního rozhodnutí také zmocněncem, čili zástupcem na základě plné moci, kterým může být obecně jenom fyzická osoba. Současně není možné, aby byl účastník v téže věci pro jeden procesní úkon zastoupen víc než jedním zmocněncem¹⁵⁶, což znamená, že víc zástupců může mít jenom tehdy, je-li každý

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2008, sp. zn. 26 Odo 1685/2006

¹⁵⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 215. ISBN 978-80-7502-076-5

¹⁵⁶ § 24 odst. 1 OSŘ

z nich zmocněc k jinému procesnímu úkonu, případně pokud účastník řízení formuluje zmocnění pro dva zmocněnce alternativně a nejmenuje oba současně¹⁵⁷.

Výjimka ze zásady zastoupení fyzickou osobou je přípustná jenom v zákonem stanovených případech, kdy postavení zmocněnce může zaujmout odborová organizace zastupující podle § 26 odst. 1 OSŘ svého člena „s výjimkou věcí týkajících se vztahů mezi podnikateli vyplývajících z podnikatelské činnosti“ nebo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v řízení s mezinárodním prvkem, ve kterém se podle § 26 odst. 2 OSŘ jedná „o určení nebo změnu vyživovací povinnosti“ nebo „o výkon rozhodnutí ukládajícího povinnost placení výživného“. V neposlední řadě může pozici zmocněnce zastávat odborně zaměřená právnická osoba, která se ve smyslu § 26 odst. 3 až 5 OSŘ zaměřuje např. na ochranu před diskriminací, ochranu práv cizinců nebo ochranu práv na základě autorského zákona. Zmocněncem na základě plné moci může případně být také stát, reprezentován Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, zastupuje-li stát obec (§ 26a OSŘ). Ve všech uvedených případech pak platí, že za uvedené subjekty navenek jedná zákonem stanovená fyzická osoba.

Fyzická osoba v postavení zmocněnce musí splňovat jisté zákonem stanovené předpoklady, přičemž se může jednat o advokáta, notáře nebo patentového zástupce, jsou-li splněny podmínky § 25, § 25a nebo § 25b OSŘ anebo jakákoli fyzická osoba, která disponuje plnou svéprávností. Zatímco advokát může zastupovat účastníka v jakémkoli řízení, ostatní zmocněnce zákon jistým způsobem omezuje. Konkrétně notář je oprávněn vystupovat jako zmocněnec účastníka jen v řízeních vymezených v § 3 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů a v tomto rozsahu je oprávněn zastupovat účastníka i v dovolacím řízení, ve kterém je zastoupení obligatorní podmínkou. Naproti tomu tzv. patentový zástupce může činnost zmocněnce účastníka vykonávat jenom v rozsahu stanoveném zákonem č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích, ve znění pozdějších předpisů. Není však možné, aby účastníka zastupoval v řízení dovolacím. Co se týče tzv. obecného zmocněnce, tím může být kterákoli plně svéprávná fyzická osoba. Avšak jestli takový zástupce „zřejmě není

¹⁵⁷ MYSLIL, S. *Plná moc udělená více zmocněncům*. Bulletin advokacie. 2002, č. 2, str. 27. ISSN 1210-6348

způsobilý k řádnému zastupování, anebo jestliže jako zástupce vystupuje v různých věcech opětovně¹⁵⁸, může soud rozhodnout, že takové zastoupení nepřipouští. I tady platí, že obecný zmocněnec není oprávněn v této pozici vystupovat v dovolacím řízení.

Další rozdíl mezi jednotlivými druhy zmocněnců spočívá v možnosti tzv. substituce, čili zastoupení zmocněnce dalším zástupcem, které je přípustné v případě advokáta nebo notáře. „*Děje se tak na základě substituční plné moci, přičemž mezi zástupci advokáta a jím zastupovaným účastníkem žádný právní vztah nevzniká*“.¹⁵⁹ V případě tzv. obecného zmocněnce a patentového zástupce zákon vyžaduje jejich osobní jednání. Substitutem advokáta může být jiný advokát, v případě notáře obdobně jiný notář. S výjimkou řízení, která vyžadují povinné zastoupení advokátem nebo notářem, je možné také substituční zastoupení advokátním koncipientem nebo jiným zaměstnancem advokáta je-li zmocněncem účastníka advokát, resp. notářským koncipientem nebo notářským kandidátem, zastává-li pozici zmocněnce notář.

Specifickým případem zastoupení na základě plné moci je povinné zastoupení. Obecně přitom rozlišujeme tři kategorie případů, kdy musí být účastník řízení povinně zastoupen. Prvním z nich je dovolací řízení, ve kterém § 241 OSŘ stanovuje povinnost zastoupení advokátem nebo notářem, s výjimkou toho účastníka, jenž splňuje zákonné podmínky, mezi které se řadí např. právnické vzdělání. V případě nezastoupení účastníka v dovolacím řízení by se podle názoru soudní praxe jednalo o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení, pro který by řízení muselo být zastaveno.¹⁶⁰ Z uvedeného tedy lze usuzovat, že „*účastník, který je plně svéprávný, nemá přesto procesní způsobilost samostatně jednat před soudem ve věcech dovolání*“¹⁶¹. Do druhé kategorie lze zařadit řízení ve správním soudnictví, o kterém to zákon stanoví. Příkladem je řízení o kasační stížnosti¹⁶². I zde ale platí výjimka, že povinné zastoupení není nutné v případě právnického vzdělání účastníka, případně jiné zákonem stanovené osoby. Nakonec

¹⁵⁸ § 27 odst. 2 OSŘ

¹⁵⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 101. ISBN 978-80-7380-571-5

¹⁶⁰ Usnesení bývalého Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 2.11.1992, sp. zn. Cdof 4/92

¹⁶¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 133. ISBN 978-80-7502-076-5

¹⁶² § 105 odst. 2 SŘS

povinné zastoupení advokátem vyžadují podle § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, i řízení před Ústavním soudem České republiky.

Důležitou otázkou v souvislosti se zastoupením na základě plné moci je také samotná plná moc, jejímž účelem je prokazovat zmocnění k zastupování. Z hlediska formy může mít podobu písemnou nebo může být udělena ústně do protokolu, podpisy na ní musí být úředně ověřeny jen na základě zákonného ustanovení nebo rozhodnutí předsedy senátu. Co se týče jejího rozsahu, může mít dvojí podobu. V prvním případě může účastník řízení zmocnit zmocněnce jenom k určitému úkonu, např. k jednomu jednání před soudem. Tehdy mluvíme o tzv. prosté plné moci. Jejím opakem je pak plná moc procesní, kterou zákon rozumí „*plnou moc pro celé řízení*“¹⁶³, na základě které je takový zmocněnec podle § 28a odst. 1 OSŘ „*oprávněn ke všem úkonům, které může v řízení učinit účastník*“. Výběr mezi prostou a procesní plnou mocí je však možný jenom tehdy, není-li zmocněncem avokát nebo notář. Těm lze totiž udělit jenom procesní plnou moc, kterou podle § 28a odst. 1 OSŘ nelze omezit. V souvislosti s touto skutečností z judikatury Nejvyššího soudu České republiky vyplývá, že „*případné vnitřní ujednání mezi účastníkem a zmocněncem, které by oprávnění zmocněnce omezovalo, nemá při posuzování perfekce procesních úkonů učiněných zmocněncem právní význam*“¹⁶⁴.

Plná moc může být odvolána účastníkem, resp. vypovězena zmocněncem, a to za podmínek specifikovaných v § 28 odst. 2 OSŘ. Navíc „*zvolí-li si účastník jiného zástupce, platí, že tím také vypověděl plnou moc dosavadnímu zástupci*“¹⁶⁵. Dalším způsobem zániku plné moci je podle § 28 odst. 5 OSŘ ztráta způsobilosti být účastníkem řízení, smrt nebo zánik zástupce, případně nabytí právní moci rozhodnutí ve věci, což vyplývá z § 28 odst. 6 OSŘ.

Zvolí-li si účastník řízení zástupce na základě plné moci, je jak způsobilost zmocněnce zastávat tuto pozici, tak předložení řádné plné moci vyhovující zákonným

¹⁶³ § 25 odst. 1 OSŘ

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2209/2005

¹⁶⁵ § 28 odst. 3 OSŘ

požadavkům již při jeho prvním procesním úkonu¹⁶⁶ (povinností prokázat oprávnění k zastupování již při prvním úkonu jsou vázáni i ostatní procesní zástupci, nejenom zmocněncem) podmínkou řízení, kterou soud podle § 103 OSŘ zkoumá kdykoli v průběhu řízení.

V případě nedostatku způsobilosti být zmocněncem vzniká odstranitelný nedostatek podmínky řízení vyvolávající povinnost soudu učinit podle § 104 odst. 2 OSŘ vhodná opatření, které by odstranily původní nedostatek této podmínky řízení. Proto v případě nedostatku způsobilosti být zmocněncem soud dané konkrétní zastoupení nepřipustí, je však možné, aby účastník dále v řízení jednal se soudem sám nebo se nechal zastoupit jiným zmocněncem, jelikož jeho procesní způsobilost není omezena. Soud tak může v řízení pokračovat a není povinen ho zastavit.

Co se týče nedostatku oprávnění k zastupování v podobě nedoložení řádné plné moci, případně doložení vadné plné moci, může mít různé následky v závislosti od toho, zda je daný nedostatek překážkou v dalším řízení nebo nikoli. V zásadě se jedná o odstranitelný nedostatek podmínky řízení, jelikož v případě zastoupení na základě plné moci není účastník řízení ve své procesní způsobilosti omezen, jako je tomu např. při jeho zákonném zastoupení. Proto se v takové situaci má za to, „že ke vzniku zastoupení nikdy nedošlo, nebo zastoupení v okamžiku, kdy se o tomto omezení dozví soud, zaniká“¹⁶⁷. Z toho vyplývá, že v případě nedostatku řádné plné moci soud řízení nezastaví, zaniká jenom samotné procesní zastoupení, ke kterému soud nepřihlíží a dále jedná v řízení se samotným účastníkem.

To však platí jenom tehdy, jedná-li se o domnělého zástupce žalovaného. V případě žalobce, za něhož podal návrh na zahájení řízení domnělý zmocněncem, může mít nedoložení plné moci za následek zastavení řízení¹⁶⁸, přičemž takovou situaci nelze vnímat jako nepodání návrhu na zahájení řízení¹⁶⁹. Podle názoru Nejvyššího soudu České

¹⁶⁶ § 32 odst. 1 OSŘ

¹⁶⁷ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMUĚÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 149. ISBN 978-80-7400-279-3

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 733/2001

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 20 Cdo 1483/2000

republiky „podání toho, kdo vystupuje jako zástupce účastníka, aniž by tímto způsobem (§ 28 odst. 1 o.s.ř.) oprávnění k zastupování bylo doloženo, nelze pojímat jakožto podání - ve smyslu příslušných procesních ustanovení - osoby neoprávněné. Není totiž významné jen to, kdo podání učinil; podstatné je, zda sám hodlá vstoupit do procesněprávního vztahu, anebo zda procesněprávní úkon činí za jiného (coby jeho zástupce)“.¹⁷⁰ Z uvedeného tedy vyplývá, že podá-li domnělý zmocněnec žalobu, která není podepsána žalobcem, nedoloží ani přes výzvu soudu řádnou plnou moc a trvá na svém postavení zmocněnce, soud bude postupovat v souladu s § 104 odst. 2 OSŘ a řízení pro neodstraněný nedostatek procesní podmínky zastaví.¹⁷¹ Jestli však domnělý zmocněnec za stejné situace projeví vůli pokračovat v řízení v postavení žalobce, řízení bude pokračovat a soud bude s domnělým zmocněncem jednat jako se žalobcem.

Nakonec z judikatury Nejvyššího soudu České republiky vyplývá, že „jestliže ten, kdo vystupoval v občanském soudním řízení jako zástupce účastníka, aniž se prokázal plnou mocí, předloží dodatečně ve lhůtě určené soudem plnou moc, je tím uvedený nedostatek zhojen a byly tak schváleny i ty úkony učiněné v řízení zástupcem účastníka, k nimž došlo před podpisem plné moci“¹⁷². To znamená, že dodatečné doložení řádné plné moci, ať už v případě zastoupení žalobce nebo žalovaného, takzvaně konvaliduje úkony zmocněnce, které učinil před tímto doložením.

6. Negativní procesní podmínky

Kromě podmínek řízení na straně soudu a procesních podmínek vyskytujících se na straně účastníků řízení lze rozlišit další kategorii tzv. negativních podmínek řízení. Jedná se o podmínky související s neexistencí překážky projednání a rozhodnutí věci soudem. Jinak řečeno, negativními procesními podmínkami konkrétně rozumíme jednak neexistenci překážky *rei iudicatae*, jejíž podstata spočívá v neexistenci pravomocného

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1888/98

¹⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2352/2000

¹⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.12.1983, sp.zn. 3 Cz 88/83, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 12/1985

rozhodnutí v téže věci, jednak překážku litispendence, čili již probíhajícího řízení v téže věci.

Co se v procesněprávní sféře myslí tou samou věcí, lze dovodit ze soudní praxe, která ji chápe jako nové řízení, ve kterém je uplatňován ten samý nárok, případně se jedná o ten samý stav, o němž již jiný soud pravomocně rozhodl, jedná se o řízení se shodným předmětem a totožným okruhem účastníků. Totožnost předmětu řízení je přitom dána tehdy, jestli ten samý nárok vymezený v petitu žaloby vyplývá ze shodného skutkového základu.¹⁷³ Na druhé straně je totožnost účastníků zachována i tehdy, „*dojde-li podle hmotného práva k přechodu práv a povinností z právního vztahu, o který se jedná, na jiný subjekt, neboť nový subjekt vstupuje současně i do procesních práv a povinností*“¹⁷⁴. V jiném rozhodnutí Nejvyšší soud České republiky vyjádřil svůj názor, že totožnosti účastníků ve dvou různých řízeních nebrání ani jejich odlišné procesní postavení, čili mají-li v prvním případě postavení žalobce a ve druhém pozici žalovaného.¹⁷⁵ Na závěr je potřeba dodat, že totožnost předmětu řízení a jeho účastníků musí být dána kumulativně. Z toho vyplývá, že je možné vést řízení mezi týmiž účastníky ohledně jiné věci nebo naopak, o téže věci mezi odlišnými osobami.

Tato kategorie procesních podmínek je velmi důležitá především z hlediska jejího vztahu k jednomu ze základních právních principů, a to principu *ne bis in idem*, který se projevuje v nemožnosti rozhodnout vícekrát v jedné a té samé věci. Účelem těchto podmínek řízení je proto pomoci soudům, aby se nemusely opakovaně věnovat té samé věci a také účastníkům, aby byla posílena jejich právní jistota a chráněna jejich práva a zájmy.

6.1. Překážka věci rozhodnuté

Překážka věci rozhodnuté označovaná někdy také jako překážka věci rozsouzené, vzniká dnem nabytí právní moci rozhodnutí soudu, jelikož je jedním z jeho účinků, a to i

¹⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1646/2000

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000

¹⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 786/2008

tehdy, „*jestliže skutek (skutkový děj) byl soudem v původním řízení posouzen po právní stránce nesprávně nebo neúplně anebo došlo-li k nesprávnostem v procesu*“¹⁷⁶. Její podstata spočívá ve smyslu § 159a odst. 4 OSŘ v tom, že výrok rozhodnutí brání v rozsahu své závaznosti pro účastníky řízení, případně i další osoby soudu v tom, aby se kdykoli v budoucnu tou samou věcí zabýval a meritorně o ní rozhodl. Tím přispívá nejen k posílení principu právní jistoty, ale také k zachování závaznosti a nezměnitelnosti pravomocného rozhodnutí, jež vytvářejí materiální stránku právní moci.¹⁷⁷

Tuto překážku však nevytváří jakékoli rozhodnutí soudu, nýbrž vzniká jenom jako důsledek pravomocného meritorního rozhodnutí, kterým je řízení ukončeno. Především se tedy jedná o rozsudek, může to však být také platební rozkaz nebo rozhodnutí, kterým je schválen soudní smír. To znamená, že je-li řízení ukončeno tím, že ho soud usnesením zastaví, toto usnesení překážku *rei iudicatae* nevytváří. Proto po zániku překážky, jež vedla k původnímu zastavení řízení, je možné zabývat se danou věcí opětovně. Co se týče rozsudku částečného nebo mezitimního, tyto konečnému meritornímu rozhodnutí nebrání a další postup v řízení dokonce předpokládají. V těchto případech je však potřeba brát na zřetel skutečnost, že částečným, resp. mezitimním rozsudkem už soud pravomocně určitou část předmětu řízení vyřešil a touto částí již není možné dále se zabývat. „*Jinak řečeno: záležitosti řešené těmito rozsudky jsou vůči pozdějším rozsudkům prejudiciální*“.¹⁷⁸

V tomto směru Ústavní soud České republiky judikoval, že „*pravomocné rozhodnutí o žalobě na plnění představuje vždy takovou překážku věci pravomocně rozsouzené pro žaloby na určení již z toho důvodu, že jím byla současně posouzena existence či neexistence určitého právního vztahu nebo práva, z něhož bylo žalováno o plnění*“¹⁷⁹. Neplatí to však obráceně a tedy pravomocné rozhodnutí o žalobě na určení nevytváří překážku *rei iudicatae* pro později podanou žalobu na plnění.¹⁸⁰ S uvedeným názorem se

¹⁷⁶ SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 558. ISBN 978-80-7400-506-0

¹⁷⁷ ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, str. 409. ISBN 978-80-7201-769-0

¹⁷⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 287. ISBN 978-80-7502-076-5

¹⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 1994, sp. zn. IV. ÚS 2/93

¹⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99

však neztotožňuje celá odborná veřejnost. Příkladem může být názor JUDr. Dvořáka, podle něhož taková praxe může představovat omezování práva na soudní ochranu.¹⁸¹

Občanský soudní řád neobsahuje žádné ustanovení, které by obsahovalo přesný výčet všech procesních podmínek, jsou však dostatečně vymezeny právní teorií a shodně s ní také soudní praxí.¹⁸² V tomto smyslu k nim lze zařadit také překážku věci rozsouzené. Proto platí, že „otázku, zda projednání věci brání překážka věci pravomocně rozsouzené, jako otázku splnění podmínek řízení (§ 103 o.s.ř.), zkoumá soud z úřední povinnosti, a to bez ohledu na procesní aktivitu účastníků“¹⁸³.

Zjistí-li soud z úřední povinnosti kdykoli v průběhu řízení, že se zabývá věcí, ve které již jiný soud pravomocně rozhodl, je povinen řízení zastavit v souladu s § 104 odst. 1 OSŘ, a to z důvodu neodstranitelného nedostatku podmínky řízení. Nedochozí přitom k postoupení věci jinému soudu a řízení je tak v souladu s § 114 odst. 2 OSŘ definitivě skončeno. Naopak jestli později dojde v souladu se zákonem ke zrušení pravomocného rozhodnutí o téže věci mezi týmiž účastníky, např. prostřednictvím mimořádného opravného prostředku, překážka *rei iudicatae* tím zaniká. V případě, že by soud nesplnil svou povinnost a přes existenci překážky *rei iudicatae* by řízení nezastavil a ve věci rozhodl, zatížil by tím své rozhodnutí vadou, pro kterou by ho bylo možné napadnout podle § 229 odst. 2 písm. b) OSŘ žalobou pro zmatečnost.

6.2. Překážka litispendence

Zatímco překážka věci rozhodnuté vzniká až po pravomocném skončení věci, překážka litispendence vzniká již ke dni zahájení řízení, neboť je jedním z jeho procesněprávních účinků a přetrvává až do jeho pravomocného ukončení. Její podstata spočívá podle § 83 odst. 1 OSŘ v tom, že zabývá-li se soud jistou věcí, není možné, aby se ve stejném čase tou samou věcí zabýval i soud jiný. Není přitom podstatné, zda druhé

¹⁸¹ DVOŘÁK, B. *Ke vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby určovací*. Právní rozhledy. 2008, č. 9, str. 336. ISSN 1210-6410

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 766/2004

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 859/2009

řízení bylo zahájeno na návrh nebo z úřední povinnosti anebo zda se danou věcí zabývá ten samý nebo jiný soud.

Stejně jako v případě překážky věci rozhodnuté i pro překážku věci zahájené platí, že soud se touto negativní podmínkou řízení zabývá podle § 103 OSŘ z úřední povinnosti kdykoli po dobu celého řízení. Obdobně zjištění její existence vede z důvodu neodstranitelného nedostatku podmínky řízení k zastavení řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ, a to bez ohledu na to, zda si účastníci řízení existenci takové překážky uvědomují nebo nikoli¹⁸⁴. „*Jestliže soud věc projedná a rozhodne, ačkoliv tomu bránila překážka litispendence, jde o zmatečnost (§ 229 odst. 2 písm. a) o. s. ř.*“.¹⁸⁵

Soudní praxe je toho názoru, že pro překážku litispendence je potřeba zastavit řízení, jež bylo zahájeno později¹⁸⁶. Platí také, že pro zastavení řízení je rozhodný stav v době rozhodování soudu o něm.¹⁸⁷ To znamená, že jestli dojde k zastavení řízení, které samo o sobě vytváří uvedenou překážku, překážka litispendence tím odpadá a nově zahájené řízení už není potřeba zastavovat. Naopak kdyby došlo ke zrušení rozhodnutí, které představuje překážku *rei iudicatae* a řízení v dané věci by po tomto zrušení dále pokračovalo, na jedné straně by sice odpadla překážka věci pravomocně rozhodnuté, současně by však vznikla překážka litispendence, která by tedy ani v tomto případě neumožňovala věc projednat a rozhodnout.

6.3. Umělá litispendence a umělá věc rozhodnutá

Specifikem negativních podmínek řízení je, že zákon vytváří i tzv. umělou litispendenci a umělou věc rozhodnutou. O umělé litispendenci mluvíme podle § 83 odst. 2 OSŘ tehdy, brání-li zahájení a průběh řízení „*těž tomu, aby proti témuž žalovanému probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky*“. Ve druhém případě spočívá vznik překážky v souladu s § 159a

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 1080/2005

¹⁸⁵ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 551. ISBN 978-80-7400-107-9

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3145/2006

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2008, ze dne 26 Cdo 3393/2007

odst. 2 OSŘ v tom, že rozhodnutí v řízeních podle § 83 odst. 2 OSŘ je závazné nejenom pro samotné účastníky řízení, ale i jiné oprávněné osoby. Z uvedeného vyplývá, že ve zmíněných případech je řízení nemožné i ve vztahu k jiným osobám, než byli účastníci původního řízení. Není zde tedy potřeba splnit podmínku totožnosti účastníků. Umělá litispendence a umělá věc rozsouzená se však vztahují jenom k řízením taxativně vymezeným v § 83 odst. 2 OSŘ, mezi které patří např. řízení „o zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitele“.

7. Věcné procesní podmínky

Poslední kategorie procesních podmínek bývá někdy označována také jako věcné podmínky řízení. Přesto lze spíše než o procesních podmínkách v pravém slova smyslu mluvit o požadavcích mimoprocesní povahy, které k charakteru procesních podmínek přibližuje fakt, že soud je povinen zabývat se jimi *ex offio*, jejich případné nedostatky napravit a rovněž proto, že porušení těchto požadavků je důvodem pro zrušení rozhodnutí v odvolacím nebo dovolacím řízení. Přesto „o procesní podmínky v pravém slova smyslu nejde. Náprava jejich vad kdykoli v průběhu řízení je možná a nutná, jsou to však požadavky mimoprocesní povahy“.¹⁸⁸ I v tomto případě ale jejich nedostatek neumožňuje pokračovat v řízení a o věci meritorně rozhodnout.

Do této skupiny lze zařadit požadavky zahájení řízení náležitým způsobem a zaplacení soudního poplatku v případech, kdy to zákon vyžaduje.

7.1. Náležité zahájení řízení

Náležité zahájení řízení může mít jednu ze tří základních podob. Je to podání návrhu na zahájení řízení, který je podle § 79 odst. 1 OSŘ v případě, že se týká „*dvoustranných právních poměrů mezi žalobcem a žalovaným*“ označován jako žaloba. Druhou možností je vydání usnesení soudu o zahájení řízení v případě, kdy zákon umožňuje zahájení řízení

¹⁸⁸ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 217. ISBN 978-80-7502-076-5

i bez návrhu.¹⁸⁹ Nakonec lze podle § 82 odst. 2 OSŘ řízení zahájit také postoupením věci soudu v případě, že soudnímu řízení předcházelo řízení před jiným orgánem.

*„Občanský soudní řád v žádném ze svých ustanovení neobsahuje výčet všech podmínek řízení. Teorie procesního práva a shodně s ní i praxe soudů tradičně řadí mezi podmínky řízení existenci návrhu na zahájení řízení, příp. rozhodnutí soudu o zahájení řízení bez návrhu podle § 81 OSŘ“.*¹⁹⁰ Podmínka náležitého zahájení řízení pak spočívá v existenci návrhu na zahájení řízení, resp. žaloby¹⁹¹, která není stížena vadami, které by bránily soudu věc projednat. Nepochybně také není přípustné pokračovat v řízení po tom, co byla žaloba vzata zpět.¹⁹²

7.1.1. Zkoumání procesní podmínky náležitého zahájení řízení a její nedostatek

Jelikož vzhledem k výše uvedenému lze i náležité zahájení řízení považovat za podmínku řízení, vztahuje se i k ní povinnost soudu zakotvena v § 103 OSŘ, a sice zkoumat její splnění a případné změny kdykoli v průběhu řízení. Proto zjistí-li soud kdykoli v průběhu řízení, že chybí návrh na jeho zahájení a současně se nejedná o řízení, které může soud podle zákona vést i bez takového návrhu, je povinen řízení pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení v souladu s § 104 odst. 1 OSŘ zastavit.¹⁹³

O nedostatku podmínky náležitého zahájení řízení lze mluvit také tehdy, veme-li žalobce žalobu zpět. V takovém případě soud řízení zastaví, a to zcela nebo v rozsahu, v jakém byl návrh vzat zpět. Důvodem pro uvedený postup soudu je neodstranitelný nedostatek procesní podmínky. Stejným způsobem musí soud postupovat i v případě, že návrh na zahájení řízení byl vzat zpět až po vydání meritorního rozhodnutí, které však ještě nenabylo právní moci. V takovém případě kromě zastavení řízení přistoupí také ke zrušení daného rozhodnutí, a to v rozsahu zastavení řízení.

¹⁸⁹ § 13 ZŘS

¹⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 766/2004

¹⁹¹ § 79 odst. 1 OSŘ

¹⁹² ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, str. 188. ISBN 978-80-7380-571-5

¹⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2003, sp.zn. 32 Odo 299/2003

Specifický případ nastává jenom tehdy, kdy se žalobce rozhodl vzat žalobu zpět až po tom, co byla před soudem přečtena. V takovém případě může žalovaný se zpětvzetím žaloby nesouhlasit, avšak jenom z vážného důvodu, kterým však není skutečnost, „že v *případě meritorního rozhodnutí soudu by byla dána překážka věci rozsouzené*“¹⁹⁴. Soud tedy může podle § 96 odst. 3 OSŘ rozhodnout, že zpětvzetí je neúčinné, což má za následek, že v řízení pokračuje. Obdobně jedná-li se o nesporné řízení, které lze v souladu s § 13 odst. 1 ZŘS zahájit i bez návrhu, může soud podle § 15 ZŘS rozhodnout o neúčinnosti zpětvzetí návrhu na zahájení řízení.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že i přesto, že o procesní podmínku v pravém slova smyslu v případě náležitého zahájení řízení nejde, jeho neexistence, případně zpětvzetí má obdobné účinky jako nedostatek jiných procesních podmínek, a sice ve věci nemožno meritorně rozhodnout a soud řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ zastaví, a to „*i když by bylo namístě řízení zastavit pro neexistenci jiné z tzv. neodstranitelných podmínek řízení, s výjimkou zastavení řízení pro nedostatek procesní subjektivity účastníka a nedostatek pravomoci soudu*“¹⁹⁵.

Nesplnění povinnosti soudu spočívající v tom, že by řízení nezastavil přesto, že nebyla splněna podmínka jeho náležitého zahájení a ve věci by meritorně rozhodl, by mělo za následek vznik důvodu pro podání žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. d) OSŘ.

7.1.2. Vady návrhu na zahájení řízení

Návrh na zahájení řízení, označovaný v sporném řízení jako žaloba, je z procesněprávního hlediska „*procesním úkonem, jímž se žalobce obrací na soud se žádostí o poskytnutí právní ochrany proti určitému odpůrci (žalovanému)*“¹⁹⁶. Je tedy projevem jednoho ze základních lidských práv, a to práva na soudní ochranu, jež je

¹⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2854/2000

¹⁹⁵ SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMUEÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 136. ISBN 978-80-7400-279-3

¹⁹⁶ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, str. 188. ISBN 978-80-7502-076-5

zakotveno v čl. 36 Listiny. Tímto procesním úkonem, bez ohledu na to, jestli trpí vadami nebo nikoli, dochází podle § 82 odst. 1 OSŘ k zahájení řízení, což má za následek vznik práva a současně povinnosti soudu co nejrychleji projednat věc a poté meritorně rozhodnout v řízení¹⁹⁷, jehož předmět a účastníci jsou touto žalobou vymezeni.

Aby po náležitém zahájení řízení a tedy po splnění věcné procesní podmínky mohlo probíhat před soudem řízení vedoucí k meritornímu rozhodnutí ve věci, je potřeba, aby žaloba splňovala zákonné předpoklady a aby tak žalobce řádně splnil své základní povinnosti, a to povinnost tvrdit rozhodné skutečnosti a povinnost důkazní. Náležitosti návrhu na zahájení řízení lze rozdělit do dvou kategorií, a to na náležitosti obecné ve smyslu § 42 odst. 4 OSŘ a náležitosti zvláštní podle § 79 odst. 1 OSŘ. Do první kategorie lze zařadit např. identifikaci soudu, kterou žalobce projevuje určení nebo tam, kde to je možné volbu příslušnosti soudu, dále žalobní petit, podpis nebo také datum. V druhém případě jsou náležitostmi žaloby např. označení důkazů, kterých se žalobce dovolává, vyličení rozhodujících skutečností a podle § 79 odst. 1 OSŘ musí být z návrhu také „*patrně, čeho se navrhovatel domáhá*“.

Neobsahuje-li žaloba všechny předepsané náležitosti, případně je-li nesrozumitelná nebo neurčitá, dochází ke vzniku tzv. vady návrhu. Zatímco nesrozumitelnost podání se projevuje v pochybnostech o tom, jestli jeho obsah zahrnuje všechny požadované náležitosti, neurčitost spočívá v nepřesné identifikaci účastníků nebo v nepřesném vymezení věci, kterou se má soud zabývat.

Jedním z příkladů vady návrhu na zahájení řízení je nesprávné označení žalovaného, které, jak již bylo uvedeno výše v oddílu 5.1.1., nelze považovat ze nedostatek podmínky řízení spočívající v nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení, protože rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že zatímco o nesprávné označení se jedná tehdy, není-li možné na jeho základě přesně danou osobu identifikovat, o nedostatku způsobilosti být účastníkem lze mluvit jenom tehdy, je-li sice možné účastníka řízení bez pochybností identifikovat, ale také dojít k závěru, že daná konkrétní osoba nedisponuje procesní subjektivitou. Proto

¹⁹⁷ § 100 odst. 1 OSŘ

je-li žalovaný v žalobě nesprávně označen, nelze automaticky přistoupit k zastavení řízení pro nedostatek procesní podmínky.

Vada návrhu na zahájení řízení sama o sobě bezprostředně nevede k zastavení řízení podle § 104 odst. 1 OSŘ, ale ani k automatickému odmítnutí žaloby, protože soud v první řadě podle § 43 OSŘ vyzve účastníka usnesením k opravě nebo doplnění podání, k čemu určí lhůtu „a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést“¹⁹⁸. Je potřeba také ze strany soudu uvést, v čem spočívají vady podání¹⁹⁹ a dokonce Ústavní soud České republiky má za to, že obecné soudy by měly žalobci poskytovat přiměřenou a potřebnou součinnost při získávání informací, které jsou potřebné k dostatečné identifikaci žalovaného²⁰⁰. Soud je současně povinen poučit účastníka řízení dostatečně konkrétně o tom, že v případě nevyhovění této výzvě bude jeho podání odmítnuto, jedná-li se o návrh na zahájení řízení nebo se k němu nebude přihlížet, dokud nebude opraveno nebo doplněno, jedná-li se o ostatní podání.²⁰¹ Z uvedeného tedy vyplývá, že jak právní teorie, tak i soudní praxe považuje poučovací povinnost soudu, která je obecně zakotvena v § 5 OSŘ za velice důležitou, jelikož „naplňuje základní zásadu na soudní ochranu práv. Soud tedy poučuje proto, aby nenastala nemožnost realizace práv jen kvůli neznalosti procesních pravidel“.²⁰²

Nenapravení vad podání však nemá automaticky za následek odmítnutí podání. Soud musí nejprve posoudit, zda jsou vady natolik závažné, že pro ně nelze v řízení pokračovat, protože „s neodstraněním jiných, pro naplnění smyslu řízení nikoli podstatných nedostatků podání“²⁰³ nemožno odmítnutí podání spojovat. Příkladem může být neúplná identifikace žalovaného, která však není překážkou v doručování nebo chyby v psaní. Jsou-li takové vady následně odstraněny, má soudní praxe za to, že účinky, které podle zákona nastávají v důsledku podání žaloby se přisuzují „již ke dni, kdy soudu došla

¹⁹⁸ § 43 OSŘ

¹⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 29 Cdo 186/2002

²⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2009, sp.zn. III. ÚS 1424/07

²⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. 29 Odo 215/2003

²⁰² HORÁK, P., HROMADA, M. *Poučovací povinnost soudu I. stupně v nalézacím řízení sporném*. Právní rozhledy. 2003, č. 10, str. 487. ISSN 1210-6410

²⁰³ DAVID, L., IŠTVÁNEK F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, str. 236. ISBN 978-80-7357-460-4

původní (vadná) žaloba“²⁰⁴. Dojde-li však soud k závěru, že charakter vad neumožňuje v řízení pokračovat, žalobu podle § 43 odst. 2 OSŘ usnesením odmítne, avšak jenom pro ty vady, které byly vytknuty. Jakmile uvedené usnesení nabyde právní moci, řízení je ukončeno.

Vzhledem k výše uvedenému nelze vady podání ztotožňovat s nedostatkem procesních podmínek²⁰⁵, jelikož se vzájemně liší jak v postupu soudu za účelem jejich odstranění, tak i v jejich následcích, je-li snaha o odstranění neúspěšná. V případě vad podání postupuje soud podle § 43 OSŘ. Nenapravení vad vyžaduje posouzení jejich závažnosti soudem. Až tehdy, jsou-li vady natolik závažné, že pro ně nelze v řízení pokračovat, soud návrh odmítne. Naproti tomu v případě zjištění nedostatku procesní podmínky závisí další osud řízení od posouzení, zda takový nedostatek odstranit lze nebo nikoli. Jedná-li si o nedostatek odstranitelný, činí soud podle § 104 odst. 2 OSŘ opatření jejichž cílem je odstranit jej. Až v případě, že odstranění nebo zhojení nedostatku podmínky řízení možné není, soud řízení zastaví stejně, jak to činí podle § 104 odst. 1 OSŘ v případě nedostatku neodstranitelného.

7.2. Zaplacení soudního poplatku

Právní řád České republiky stanovuje, že soudní řízení podléhá soudnímu poplatku, který se v souladu se zákonem vybírá buď za celé řízení před soudem v případech, kdy se jedná o řízení zpoplatněné podle ZoSP²⁰⁶ nebo jenom za jednotlivý procesní úkon. V obou případech ve výši, která je určena sazebníkem, který tvoří přílohu ZoSP. Poplatková povinnost má přitom dvojí účel. Na jedné straně je podle § 8 odst. 2 ZoSP zaplacený soudní poplatek příjmem státního rozpočtu, ze kterého je soudnictví financováno, na straně druhé má zabránit nesmyslným a zbytečným podáním.

²⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. 29 Cdo 735/2009

²⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 29 Odo 649/2001, uveřejněné pod číslem 11/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

²⁰⁶ Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Poplatkovou povinností je vázán účastník řízení, který k soudu podává návrh na jeho zahájení, s výjimkou případů, kdy je dán důvod pro osvobození od soudních poplatků, ať už osvobození věcné, jenž se váže na konkrétní druh řízení nebo osobní, které se vztahuje k typu účastníka. Nakonec lze rozeznávat ještě osvobození individuální, které zohledňuje poměry konkrétního účastníka. Proto jeho podmínky nejsou zakotvené v zákoně a o osvobození rozhoduje na základě žádosti účastníka řízení²⁰⁷ vzhledem k okolnostem konkrétního případu soud.

Příslušnost soudu při rozhodování o soudních poplatcích upravuje § 3 ZoSP, podle něhož je tímto soudem „*soud, který je věcně a místně příslušný k projednání a rozhodnutí věci v prvním stupni*“. Jedná-li se o řízení odvolací nebo dovolací, příslušný je soud, jenž o dané věci rozhodl jako soud prvostupňový, nestanovuje-li ZoSP v pozdějších ustanoveních něco jiného.

Zaplacení soudního poplatku představuje spíše požadavek mimoprocesní povahy než procesní podmínku v pravém slova smyslu, přesto se její povaze přibližuje. Především díky povinnosti soudu podle § 103 OSŘ po celou dobu řízení „*zkoumat, zda navrhovatel soudní poplatek zaplatil nebo zda je od této povinnosti osvobozen*“²⁰⁸. Rovněž platí, že nesplnění poplatkové povinnosti má za jistých podmínek stejný následek jako nedostatek podmínky řízení, a to zastavení řízení bez možnosti meritorního rozhodnutí ve věci. Zaplacení soudního poplatku označujeme za podmíněnou věcnou procesní podmínku, protože i přesto, že podle § 9 odst. 1 ZoSP je soudní poplatek „*splatný podáním návrhu na zahájení řízení*“, podání žaloby bez současného splnění poplatkové povinnosti nemůže vést k zastavení řízení bez dalšího.

Podmínek, jejichž splnění vede ve spojení s nezaplacením soudního poplatku k zastavení řízení, je několik. První z nich představuje nesplnění povinnosti soudu vyzvat poplatníka k zaplacení a současně ho v takové výzvě poučit o následcích nesplnění poplatkové povinnosti. Jelikož zaplacení soudního poplatku představuje jednu

²⁰⁷ § 138 odst. 1 OSŘ

²⁰⁸ SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, a.s., 2006, str. 275. ISBN 80-86861-09-0

z podmínek řízení, „výzva k jeho zaplacení tak má povahu výzvy k odstranění vady návrhu a činí ji předseda senátu v intencích obdobné aplikace § 43 o.s.ř.“²⁰⁹. Zákonou náležitostí takové výzvy je i stanovení lhůty pro dodatečné splnění poplatkové povinnosti, jejíž délku stanovuje soud s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, především s ohledem na reálnou možnost zaplacení poplatku.. Mluvíme proto o lhůtě soudcovské, jejíž délku nelze stanovit obecně zákonem, protože okolnosti každého případu jsou rozdílné. Podle názoru Ústavního soudu České republiky by však neměla být kratší než tři dny.²¹⁰ Přesto, že to ze zákona výslovně nevyplývá, „měl by soud poplatníka současně poučít rovněž o možnosti požádat soud v určené lhůtě o osvobození od soudních poplatků a rovněž o výjimkách, při jejichž naplnění nelze řízení zastavit bez ohledu na naplnění ostatních podmínek“²¹¹.

Další podmínkou je, že se nesmí jednat o některou z výjimek vymezených v § 9 odst. 4 ZoSP, pro které platí, že soud i přes nezaplacení soudního poplatku řízení nezastaví. Je tomu tak např. v případě, že soud již začal věc projednávat. V takové situaci sice může poplatníka ke splnění poplatkové povinnosti vyzvat i dodatečně, ne však již pod hrozbou, že řízení zastaví. Proto v uvedených případech podle § 9 odst. 6 ZoSP „rozhoduje soud o uložení povinnosti zaplatit poplatek spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí“. V neposlední řadě je podmínkou pro zastavení řízení také to, aby se nejednalo o některý z případů osvobození od poplatkové povinností.

Jsou-li výše uvedené podmínky splněny a současně marně uplyne lhůta pro zaplacení soudního poplatku, je soud oprávněn řízení zastavit. I přes vydání usnesení o zastavení řízení je však ještě možné tento stav zvrátit, avšak opět jenom zaplacením soudního poplatku, a to dříve, než uplyne lhůta pro podání odvolání proti uvedenému usnesení. Dojde-li k dodatečnému splnění poplatkové povinnosti, soud usnesení o zastavení řízení

²⁰⁹ VEČEŘA, J. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. str. 48. ISBN 978-80-7478-875-8

²¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 2/07

²¹¹ VEČEŘA, J. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. str. 51. ISBN 978-80-7478-875-8

zruší, v případě opačném společně s právní mocí tohoto usnesení poplatková povinnost zaniká.²¹²

V praxi se musejí soudy potýkat také s otázkou, ve které fázi řízení je nejvhodnější vyzvat poplatníka ke splnění jeho poplatkové povinnosti. Z hlediska efektivnosti *„vhodnější zpravidla bude nejprve vybrat soudní poplatek, a až poté odstraňovat vady řízení, neboť odstraňování vad může být někdy značně zdlouhavá záležitost, která by se ukázala neúčelná v případě nezaplacení soudního poplatku“*²¹³, které by vedlo k zastavení řízení a předchozí činnost soudu by tak byla zbytečná. Přesto však lze důvodně tvrdit, že ve vztahu k ostatním podmínkám řízení, jejichž neodstranitelný nedostatek vede k zastavení řízení má nezaplacení soudního poplatku poměrnou nízkou prioritu, jelikož před zastavením řízení z tohoto důvodu má přednost např. zastavení řízení pro nedostatek soudní pravomoci, nedostatek věcné příslušnosti soudu, pro překážku *rei iudicatae* nebo pro existenci překážky litispendence.

²¹² § 9 odst. 7 OSŘ

²¹³ PŘIDAL, O. *Postup soudu před nařízením jednání*. Bulletin advokacie. 2009, č. 5, str. 27. ISSN 1210-6348

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo prokázat nezastupitelný význam procesních podmínek civilního řízení a současně představit tuto velice širokou problematiku co nejkomplexněji, a to nejen z pohledu právní teorie, ale i z hlediska soudní praxe. Jelikož uvedený předmět je velice obsírným tématem, snažila jsem se v předkládané diplomové práci zaměřit na ty nejvýznamnější, často i sporné otázky, a zdůraznit funkci a důležitost podmínek řízení.

Procesní podmínky civilního řízení jsou procesněprávním institutem, který představuje základní předpoklad pro vedení řízení před soudem a pro jeho meritorní rozhodnutí o věci. Vytvářejí tak právní rámec pro realizaci jednoho ze základních lidských práv, a to práva na soudní ochranu.

Zkoumání procesních podmínek se soud věnuje z úřední povinnosti, což znamená, že k této jeho činnosti není potřeba žádná iniciativa účastníků řízení ani jiný podnět zvenčí. Touto povinností je přitom vázán po celou dobu řízení, od okamžiku jeho zahájení až po jeho pravomocné skončení, přičemž je rovněž povinen zkoumat, jestli podmínka, jenž byla původně splněna nese tuto vlastnost i nadále. Jistou výjimkou je jenom zkoumání podmínky věcné a místní příslušnosti soudu, jelikož na tomto místě se v souladu se zákonem uplatňuje tzv. zásada trvání příslušnosti neboli zásada *perpetuatio fori*.

Dospěje-li soud po zkoumání podmínek řízení k závěru, že je dán jejich nedostatek, je nutno posoudit jeho charakter. Je-li nedostatek procesní podmínky odstranitelný, je soud povinen učinit všechna vhodná opatření, kterými je možné tento cíl dosáhnout. Nepodaří-li si však přes jeho snahu nedostatek odstranit nebo je-li nedostatek od začátku neodstranitelný, je soud povinen řízení zastavit. Z uvedeného vyplývá důležitost tohoto procesněprávního institutu, jelikož neexistence podmínek řízení v zákonem předpokládaném rozsahu brání soudu nejen ve věci meritorně rozhodnout, ale i takovou věc projednat, a to bez ohledu na to, v jaké fázi řízení nedostatek podmínek vyjde najevo.

Výše uvedené závěry lze dovodit z platné právní úpravy, která je v obecné rovině obsažena především v § 103, § 104 a § 114 OSŘ. Nepochybně je však tato problematika upravena v OSŘ v mnohem širším rozsahu, jelikož další ustanovení tohoto procesněprávního předpisu se vážou ke konkrétním podmínkám řízení. Domnívám se, že zmíněná právní úprava je zcela dostačující přes drobné mezery, za které lze považovat např. chybějící výčet procesních podmínek v OSŘ, jenž je dostatečně vymezen právní teorií a soudní praxí. Jsem toho názoru, že obecně není možné, aby tvůrce právní normy při její tvorbě obsáhl všechny dílčí skutečnosti, jelikož mnohé z nich vyvstávají až aplikací právního předpisu v praxi. Proto považuji za velice přínosnou širokou judikaturu, která se uvedené problematice věnuje a která nejenom potvrzuje existující právní úpravu, ale také doplňuje její drobné mezery, které jsou s ohledem na rozsah této problematiky zcela pochopitelné a přípustné. V neposlední řadě lze význam judikatury v tomto směru spatřovat také v řešení sporných otázek, které přirozeně vznikají při aplikaci práva v praxi.

Seznam zkratek

OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZŘŘ	zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
ZMPS	zákon č. 91/2012, o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
ZSS	zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů
ZoSP	zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Listina	Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Seznam zdrojů

Knižní zdroje

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, 624 str. ISBN 978-80-7502-076-5

SVOBODA, K., ŠÍNOVÁ, R., HAMULÁKOVÁ, K. a kolektiv. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 464 str. ISBN 978-80-7400-279-3

ZAHRADNÍKOVÁ, R. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 580 str. ISBN 978-80-7380-571-5

STAVINHOVÁ, J., LAVICKÝ, P. *Základy civilního procesu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 139 str. ISBN 978-80-210-5062-4

SCHELLEOVÁ, I. a kolektiv. *Civilní proces*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, a.s., 2006, 1202 str. ISBN 80-86861-09-0

SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1422 str. ISBN 978-80-7400-506-0

DAVID, L., IŠTVÁNEK F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kolektiv. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 200za)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, 1072 str. ISBN 978-80-7357-460-4

DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kolektiv. *Občanský soudní řád I. § 1 – 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 str. ISBN 978-80-7400-107-9

JIRSA, J., TREBANICKÝ, P., KORBEL, F. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha I. § 1 – 78g občanského soudního řádu podle stavu k 1.4.* 2014. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. 528 str. ISBN 978-80-87109-39-7

JIRSA, J., DOLEŽAL, M., VANČUROVÁ, K. a kolektiv. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. § 79 – 180 občanského soudního řádu podle stavu k 1.4.* 2014. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2014. 616 str. ISBN 978-80-87109-46-5

ŠKÁROVÁ, M. a kolektiv. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou.* 4. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, 1263 str. ISBN 978-80-7201-769-0

ŠÍNOVÁ, R., JURÁŠ, M. *Účastenství v civilním soudním řízení.* 1. vydání. Praha, Leges, 2015, 256 str. ISBN 978-80-87576-78-6

VEČEŘA, J. *Zákon o soudních poplatcích a předpisy související: komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 228 str. ISBN 978-80-7478-875-8

HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I.-III. díl.* Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2010, xxxii, 211, 442, 286 str. ISBN 978-80-7357-540-3

Články v odborných časopisech

PŘIDAL, O. *Postup soudu před nařízením jednání.* Bulletin advokacie. 2009, č. 5, str. 25 až 28. ISSN 1210-6348

WINTEROVÁ, A. *Přípravné jednání v civilním soudním řízení.* Právní fórum. 2009, č. 6, str. 226 až 227. ISSN 1214-7966

MAZANEC, M. *Rozhodování soukromoprávních věcí správními orgány.* Právní rozhledy. 2003, č. 2, str. 55 až 60. ISSN 1210-6410

JURÁŠ, M. *Působnost civilněprocesních předpisů a příslušnost soudů po 1. 1. 2014.* Právní rozhledy. 2014, č. 3, str. 88 až 94. ISSN 1210-6410

PAZDERKA, S. *Rozhodování správních orgánů o soukromých právech a jejich soudní ochrana.* Právní rozhledy. 2003, č. 8, str. 417 až 422. ISSN 1210-6410

DRÁPAL, L. *Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu.* Právní rozhledy. Mimořádná příloha. 2002, č. 5, str.1 až 32. ISSN 1210-6410

KRÁLÍK, M. *K současné právní úpravě rozhodování o věcné příslušnosti v občanském soudním řízení.* Právní rozhledy. 2003, č. 9, str. 462 až 467. ISSN 1210-6410

BARTONÍČKOVÁ, K. *Právní úprava řešení kompetenčních sporů mezi soudy.* Právní fórum. 2009, č. 1, str. 18 až 27. ISSN 1214-7966

KOUKAL, P. *Rozhodčí smlouva a pravomoc soudů.* Právní rádce. 2001, č. 9, str. 17. ISSN 1210-4817

NIKODÝM, J. *Nad jedním soudním rozhodnutím.* Právní rozhledy. 1994, č. 4, str. 120 až 121. ISSN 1210-6410

HORÁK, P., HROMADA, M. *Poučovací povinnost soudu I. stupně v nalézacím řízení sporném.* Právní rozhledy. 2003, č. 10, str. 487 až 494. ISSN 1210-6410

HORÁK, P., HROMADA, M. *Civilní proces s účastníkem neznámého pobytu.* Právní rozhledy. 2007, č. 6, str. 195 až 203. ISSN 1210-6410

GREGOROVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M., STAVINHOVÁ, J. *K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých.* Právní rozhledy. 1997, č. 2, str. 53 až 60. ISSN 1210-6410

VRCHA, P. *K procesní způsobilosti nezletilé osoby (tzv. „černého pasažéra“) v soudním řízení o plnění z uzavřené smlouvy o přepravě osob.* Soudní rozhledy. 2006, č. 11, str. 412. ISSN 1210-6410

MYSLIL, S. *Plná moc udělená více zmocněncům.* Bulletin advokacie. 2002, č. 2, str. 26 až 28. ISSN 1210-6348

DVOŘÁK, B. *Ke vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby určovací.* Právní rozhledy. 2008, č. 9, str. 332 až 336. ISSN 1210-6410

Soudní rozhodnutí

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 766/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 32 Cdo 4775/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1183/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2009, sp. zn. 21 Cdo 2215/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 22 Cdo 245/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1896/2002

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 61/2006

Usnesení Městského soudu v Praze za dne 29. 2. 1996, sp. zn. 20 Co 74/96, publikované v časopise Právní rozhledy č. 7, r. 1996, str. 338 až 339. ISSN 1210-6410

Usnesení Nejvyššího soudu zde dne 21. 2. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2498/99, publikované v časopise Soudní judikatura č. 9, 2001, str. 431 až 435. ISSN 1211-8362

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1539/2004

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. III. ÚS 2835/07

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2000, sp. zn. 20 Cdo 840/98

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 21 Cdo 1997/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2000, sp. zn. 33 Cdo 2657/99

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2015, sp. zn. 25 Nd 9/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3866/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9.2010, sp. zn. 25 Cdo 2815/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. 25 Cdo 974/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 2. 2003, sp. zn. 5 Cmo 47/2003

Stanovisko pléna Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 1996, sp. zn. Plsn 1/96, publikované v časopise Soudní rozhledy č. 5, 1996, str. 109 až 111. ISSN 1210-6410

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 524/2002

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 2. 1996, sp. zn. IV. ÚS 251/95

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 4 Nd 392/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 29 Nd 201/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 29 Odo 1051/2004

Usnesení Nejvyššího soud ze dne 25. 10. 2000, sp. zn. 20 Cdo 2312/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1899/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 25 Cdo 2239/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 1316/99

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 3. 9. 1997, sp. zn. Cpjn 30/97, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 41/1997

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 1999, sp. zn. 20 Cdo 2380/98, publikované v časopise Soudní judikatura č. 4, 2000, str. 132 až 136. ISSN 1211-8362

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4184/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 12. 2003, sp. zn. 22 Cdo 946/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. 32 Odo 437/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2245/99

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2688/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2611/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2005, sp. zn. 33 Odo 699/2004,
publikované v časopise Právní rozhledy č. 6, r. 2006, str. 231 až 235. ISSN 1210-6410

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 22/03

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2005, sp. zn. 28 Cdo 1757/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 217/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2775/2005

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2003, sp. zn. I.ÚS 554/02

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 25 Cdo 3499/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 33 Odo 1002/2003

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. I. ÚS 559/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 8. 2012, sp. zn. 21 Cdo 2190/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2008, sp. zn. 26 Odo 1685/2006

Usnesení bývalého Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 2.11.1992, sp. zn. Cdof 4/92

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2209/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 733/2001

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 20 Cdo 1483/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1888/98

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2352/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.12.1983, sp.zn. 3 Cz 88/83, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 12/1985

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1646/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 786/2008

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 1994, sp. zn. IV. ÚS 2/93

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 859/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 1080/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3145/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2008, ze dne 26 Cdo 3393/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2003, sp.zn. 32 Odo 299/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2854/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 29 Cdo 186/2002

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2009, sp.zn. III. ÚS 1424/07

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. 29 Odo 215/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. 29 Cdo 735/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 29 Odo 649/2001, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením 11/2006

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 2/07

Právní předpisy

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012, o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů

Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

<http://nsoud.cz/>

<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

<http://www.beck-online.cz/>

ABSTRAKT

Procesní podmínky civilního řízení

Má diplomová práce se věnuje problematice procesních podmínek civilního řízení, označovaných někdy také jako podmínky řízení. Tento pojem označuje právní institut, který vytváří právní rámec pro realizaci práva na soudní ochranu, jelikož splnění těchto zákonem stanovených podmínek je jedním ze základních předpokladů projednání věci a vydání meritorního rozhodnutí v civilním řízení.

Ze systematického hlediska je má práce členěna do dvou částí, a to do části obecné a zvláštní, které v souhrnu tvoří sedm kapitol. Jednotlivé kapitoly jsou dále členěny na podkapitoly a ty pak na oddíly. Zatímco obecná část, kterou tvoří první tři kapitoly, je věnována obecnému pohledu na problematiku procesních podmínek, zbylé čtyři kapitoly zvláštní části se blíže zabývají jednotlivými podmínkami řízení.

První kapitola má za cíl co nejpřesněji vymezit pojem procesních podmínek a případné nesrovnalosti v jeho výkladu. Zahrnuje také základní členění podmínek řízení. Kapitola č. 2 je zaměřená na problematiku zkoumání procesních podmínek, ke kterému dochází kdykoli v průběhu celého řízení, od okamžiku zahájení řízení až po jeho pravomocné skončení. Obecnou část uzavírá kapitola, jež se věnuje otázce nedostatku podmínek řízení a jeho řešení.

Ve zvláštní části se zaměřuji na konkrétní podmínky řízení, kterými jsou procesní podmínky na straně soudu, procesní podmínky na straně účastníků řízení, negativní podmínky řízení a nakonec tzv. věcné podmínky řízení. V rámci každé z uvedených kategorií je vymezena základní charakteristika jednotlivých podmínek a jejich zkoumání. V neposlední řadě je ve vztahu ke každé podmínce řízení řešen také její nedostatek a jeho důsledků. Tam, kde existují jisté odchylky proti obecným znakům vymezeným v obecné části, se práce věnuje rovněž pohledu na tyto rozdíly.

Cílem práce je představit velice širokou problematiku procesních podmínek co nejkompaktněji a prokázat jejich nezastupitelný význam v civilním řízení. Proto se při zkoumání uvedené problematiky předkládaná práce opírá především o platnou právní úpravu, obsaženou v občanském soudním řádu, doplněnou o pohled odborné literatury. Velice důležitým zdrojem informací jsou však i bohatá judikatura na dané téma a názory odborné veřejnosti obsažené v odborných člancích.

ABSTRACT

Procedural requirements of civil proceedings

My thesis deals with the issues of procedural requirements of civil proceedings, that are sometimes termed also as requirements of proceedings. This term refers to the legal institute, that creates the legal framework for realization of the right to the judicial protection, because the fulfillment of these statutory requirements is one of the fundamental assumptions for hearing of the case and for the issuance of decision in the civil proceedings.

Systematically my work is divided into two parts, namely into the general part and the special part. These two parts in total consists of seven chapters. Particular chapters are subsequently divided into the subchapters and each of them into the sections. While the general part consisting of the first three chapters concerns with the general view on the issues of procedural requirements, remaining four chapters of the special part deal with the particular procedural requirements in more detail.

The first chapter aims to define as precisely as possible the term of procedural requirements and also potential discrepancies in its interpretation. It involves also the fundamental classification of procedural requirements. Chapter no. 2 analyses the research of procedural requirements, that occurs at any time during the whole proceedings, namely from the initiation of the proceedings until its legally effective conclusion. The general part of my thesis is closed by the chapter dealing with the imperfection of procedural requirements and with its remedying.

The special part is focused on the particular procedural requirements, that can be divided into procedural requirements concerning the court, procedural requirements concerning the parties, negative procedural requirements and so called factual procedural requirements. Within each of the aforementioned categories there is the fundamental characterization of particular procedural requirements and of their research. Last but not least also the imperfection of requirements and its remedying is analysed in relation to

each particular procedural requirement. If in relation to some requirement there are some departures from the general features of requirements pointed out in the general part, the thesis deals also with the view on these differences.

The aim of the thesis is to introduce the wide issues of the procedural requirements as complexly as possible and to demonstrate their irreplaceable importance in the civil proceedings. For that reason when researching the aforementioned issues this thesis is based on the applicable legislation contained in the Civil Procedure, that is supplemented by the opinions of professional literature. Very important source of information is also the rich judicature and opinions of the professional public contained in the professional articles.

NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

Procedural requirements of civil proceedings

KLÍČOVÁ SLOVA

Procesní podmínky, civilní řízení, nedostatek

KEYWORDS

Procedural requirements, civil proceedings, imperfection